

PAZAR ANALİZİ ÇALIŞMALARI

SABİT ŞEBEKELER ÜZERİNDEN ARAMA HİZMETİ PAZARI

Pazar Analizi Nihai Dokümanı

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU

MART 2014, ANKARA

Ref: 2014.8.3

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	4
2. PAZAR ANALİZİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEN HİZMET	7
3. İLGİLİ PAZAR TANIMI.....	12
3.1. İlgili Ürün/Hizmet Pazarı	13
3.1.1. Erişim ve arama hizmetleri	15
3.1.2. Sabit ve mobilden başlatılan aramalar	16
3.1.3. Mesken (bireysel) kullanıcıları ve mesken olmayan (kurumsal) kullanıcılar	24
3.1.4. Yerel (iliçi) ve illerarası sabit çağrılar.....	31
3.1.5. Sabitten mobile aramalar.....	32
3.1.6. Coğrafi olmayan numaralara yapılan aramalar	33
3.1.7. Uluslararası aramalar.....	33
3.1.8. Sabit SMS (kısa mesaj hizmetleri)	36
3.1.9. Genişbant üzerinden arama (VoB - <i>Voice over Broadband</i>)	37
3.1.10. Sabit Mobil İkamesi – Talebin Fiyat Esneklikleri	38
3.2. Coğrafi Boyut.....	40
3.3. İlgili Pazar Tanımı.....	40
4. İLGİLİ PAZARDA DÜZENLEME GEREKSİNİMİ.....	42
4.1. Üçlü Kriter Testi.....	42
4.1.1 İlk Koşul	44
4.1.2 İkinci Koşul	47
4.1.3 Üçüncü Koşul	55
5. SONUÇ	57

ŞEKİLLER

Şekil 1: Sabit Şebeke Mimarisi	7
Şekil 2: Dünyadaki Sabit ve Mobil Şebeke Hizmetleri Penetrasyon Oranı Değişimi	16
Şekil 3: Sabit Abone Sayıları ve Penetrasyon Oranı	17
Şekil 4: Yıllara Göre Sabit ve Mobil Trafik Oranları - AB	18
Şekil 5: Sabit ve Mobil Trafik Miktarları - Türkiye (Milyar Dk.)	18
Şekil 6: Sabit ve Mobil Trafik Miktarları – Üçer Aylık (Milyar Dk.)	19
Şekil 7: Evden Arama Yapılmak İstenildiğinde Alternatif Hizmetlerin Kullanım Yoğunluğu	20
Şekil 8: Sabit Hat Yönüne Arama Ücretlerine %10 Zam Yapılması Durumunda Bireysel Abonelerin Tutumu	21
Şekil 9: Mobil Hat Yönüne Arama Ücretlerine %10 Zam Yapılması Durumunda Bireysel Abonelerin Tutumu	22
Şekil 10: “Sabit telefonum yanımda olsa da arama yapacağım da mutlaka mobil telefonumdan aramayı tercih ederim” Şeklindeki Önermeye Katılım Düzeyi	23
Şekil 11: Kurumsal Kullanıcıların Kullandıkları Arama Hizmetlerinin Yoğunluğu	25
Şekil 12: Kurumsal Kullanıcıların 2009-2012 Yılları Arası Mobil ve Sabit Arama Trafik ...	26
Şekil 13: Kurumsal Kullanıcıların Sabit Hat Yönüne Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları	27
Şekil 14: Kurumsal Kullanıcıların Mobil Hat Yönüne Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları	28
Şekil 15: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette İken Mutlaka Cep Telefonlarından Arama Yapılması Tercih Edilir” Önermesine Katılım Düzeyi	29
Şekil 16: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette iken sabit telefon (hat) aranacağı zaman, öncelikle varsa sabit telefon (hat) kullanılır” Önermesine Katılım Düzeyi	29
Şekil 17: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette iken cep telefonu (mobil hatlar) aranacağı zaman, öncelikle cep telefonlarından (mobil hatlardan) arama yapılır” Önermesine Katılım Düzeyi	30
Şekil 19: Kurumsal Kullanıcıların Yurtdışına Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları	35
Şekil 20: Sabit ve Mobil Hizmetlerine olan Talebin Fiyat Esneklikleri	38
Şekil 21: Sabit ve Mobil Arama Hizmetlerinin Çapraz Talep Esneklikleri	39
Şekil 22: STH–TT(TTNet Dahil) Çağrı Başlatma (Şehiriçi) Trafik Kıyaslaması, %	48
Şekil 23: STH–TT Çağrı Başlatma (Şehirlerarası) Trafik Kıyaslaması, %	49
Şekil 24: STH–TT Çağrı Başlatma (Mobile doğru) Trafik Kıyaslaması, %	49
Şekil 25: STH–TT Çağrı Başlatma (Yurtdışına doğru) Trafik Kıyaslaması, %	50
Şekil 26: STH–TT Sabitte Sonlandırılan Uluslararası Çağrı Trafik Kıyaslaması, %	50
Şekil 27: STH–TT Mobilde Sonlandırılan Uluslararası Çağrı Trafik Kıyaslaması, %	51
Şekil 28: STH-TT Sabitten Başlatılan Toplam Trafikteki Payları, %	51
Şekil 29: STH–TT Telefon Hizmetleri Gelirlerine göre Pazar Payları, %	52

TABLolar

Tablo 1: AB Ülkelerinde Sabit Arama Pazarları	10
---	----

1. GİRİŞ

Ülkemiz elektronik haberleşme sektöründe etkin rekabetin tesisi ve korunması amacıyla ilgili elektronik haberleşme pazarlarına¹ yönelik pazar analizlerinin yapılması ve bu pazarlardaki etkin piyasa gücüne (EPG) sahip işletmecilerin belirlenerek bir takım yükümlülüklerle tabi kılınması mer'î mevzuatın bir gereğidir.

İlki 2005 yılında gerçekleştirilmiş olan sabit şebekede arama hizmetleri pazarının tanımlanması ve EPG'ye sahip işletmecilerin belirlenmesine ilişkin çalışmanın neticesinde Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom) EPG'ye sahip işletmeci olarak belirlenmiş ve bu karar 17.03.2006 tarih ve 26111 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilmiştir. Sabit şebekede arama pazarına ilişkin ikinci tur pazar analizi ise 01.09.2009 tarih ve 27336 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren “mülga” Elektronik Haberleşme Sektöründe Etkin Piyasa Gücüne Sahip İşletmeciler ile Bu İşletmecilere Getirilecek Yükümlülüklerin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik'in (EPG Yönetmeliği) 6'ncı maddesinde yer alan “*Kurum tarafından pazar analizleri en az üç yılda bir yapılır.*” hükmü çerçevesinde yürütülmüş ve bu doğrultuda 2009 yılında perakende seviyede sabit şebekede arama hizmetlerine ilişkin pazar analizi gerçekleştirilmiştir. İlgili pazar analizi neticesinde 08.12.2009 tarih ve 2009/DK – 10/625 sayılı Kurul Kararı kapsamında;

“Türk Telekom'un, ‘-coğrafi olmayan numaralara yapılan aramalar ile mobile doğru yapılan aramalar dâhil olmak üzere- iliçi, illerarası ve uluslararası sabit arama hizmetleri piyasası’nda EPG'ye sahip işletmeci olarak belirlenmesi ve iliçi, illerarası ve uluslararası arama hizmeti piyasasında,

- *Erişim sağlama,*
- *Taşıyıcı seçimi ve taşıyıcı ön seçimi,*
- *Ayrım gözetmeme,*
- *Şeffaflık,*
- *Tarife kontrolü,*
- *Fatura sağlama*

yükümlülüklerine tabi olması”na karar verilmiştir.

¹ Rapor kapsamında geçen “pazar” ve “piyasa” kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır.

19.12.2012 tarih ve 2012/DK-10/633 sayılı ve “Sabit Telefon Şebekesine Erişim Pazarı ile Sabit Şebeke Üzerinden Arama Pazarlarına İlişkin Pazar Analizlerinin Geçerlilik Sürelerinin Uzatımı” konulu Kurul Kararı kapsamında;

“Kurumumuz 2012 yılı İş Planı kapsamında yer alan ancak ilgili bazı veri ve bilgilerin toplatılmasına ilişkin başlatılan sürecin halihazırda devam etmesi sebebiyle 2013 yılı Eylül ayında nihayetlendirileceği öngörülen “Elektronik Haberleşme Sektöründe Sabit-Mobil İkamesi” başlıklı çalışmanın, elektronik haberleşme sektöründe sabit-mobil ikamesine ilişkin değerlendirmeleri ve olası düzenleme önerilerini ihtiva edeceği ve bu çalışma sonuçlarının 2012 yılı itibarıyla yenilenmesi gereken Sabit Telefon Şebekesine Erişim Pazarı ile Sabit Şebeke Üzerinden Arama Pazarlarına ilişkin pazar analizlerinde önemli girdiler sağlayacağı dikkate alındığında, 27/11/2012 tarihli ve 28480 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Pazar Analizi Yönetmeliği’nin 5’inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “Kurum, bu Yönetmeliğin 10, 11, 12 ve 13 üncü madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla pazar analizleri ile getirilen tanım, kapsam ve yükümlülükler dâhil olmak üzere pazar analizi dokümanlarının geçerlilik süresini, konuya ilişkin objektif nedenlere dayalı gerekçelerini belirtmek kaydıyla 3 yıla kadar uzatabilir” hükmü kapsamında mezkûr pazarlara ilişkin mevcut pazar analizlerinin geçerlilik sürelerinin 31/12/2013 tarihine kadar uzatılması hususuna karar verilmiştir.”

hükmü yer almaktadır. Bu bağlamda *Elektronik Haberleşme Sektöründe Sabit-Mobil İkamesi* çalışmasının neticelenmesi mezkur araştırmanın sonuçlarının ilgili pazarlara yansıtılmasını teminen, “Sabit Şebeke Üzerinden Arama Pazarları”na ilişkin ikinci tur pazar analizi ve EPG’ye sahip işletmeci olan Türk Telekom’un yükümlülükleri 2013 yılı sonuna kadar uzatılmıştır.

Bu kapsamda, ‘Sabit Şebekeler Üzerinden Arama Hizmeti Pazarı’na ilişkin mezkûr pazar analizinin yenilenme çalışması başlatılmış olup, kamuoyu görüşünün alınmasını hazırlanan için 2014.8.1 referans numaralı dokümanı Kurum internet sitesinde yayımlanmıştır. Mezkûr doküman kapsamında, ilgili pazara ilişkin Kurumumuz görüş ve değerlendirmelerine yer verilmiş olup, mezkûr dokümana ilişkin olarak;

- Rekabet Kurumu
- BT Bilişim Hizmetleri A.Ş. (BT Bilişim)
- Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği (TELKODER)

- Superonline İletişim Hizmetleri A.Ş. (Turkcell Superonline)
- TTNNet A.Ş. (TTNet)
- Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. (Turkcell)
- Turknet İletişim Hizmetleri A.Ş. (Turknet)
- Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom)
- Türksat Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme A.Ş. (Türksat)
- Vodafone Net İletişim Hizmetleri A.Ş. (Vodafone Net)

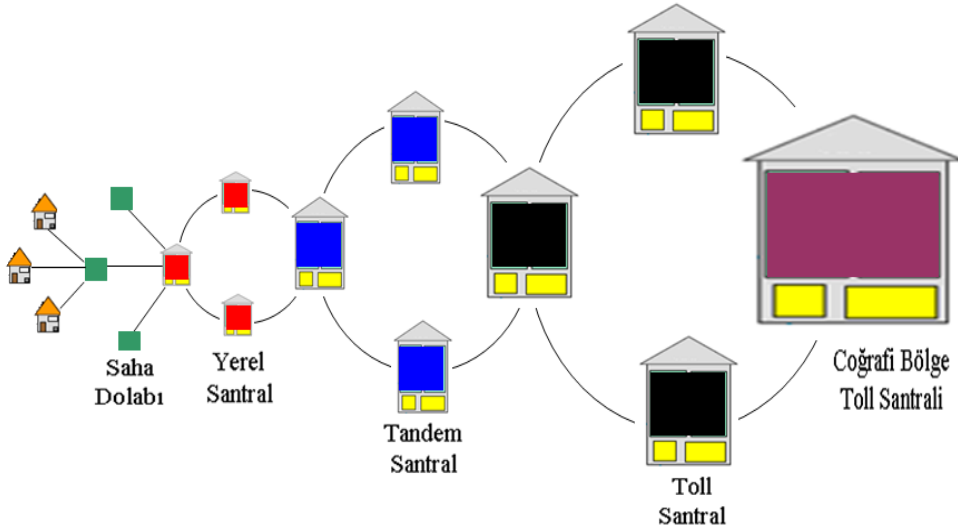
tarafından gönderilen görüş ve öneriler ile birlikte kurumsal olmayan bir adet görüş Kurumumuza ulaşmıştır.

Mezkûr görüşler 2014.8.2 referans numaralı doküman kapsamında değerlendirilmiş olup, işbu doküman kapsamında;

- 2’nci bölümde, “Sabit Şebekede Arama Hizmeti”nin kapsamı ve özellikleri hakkında açıklamalara yer verilmektedir.
- 3’üncü bölümde, “Sabit Şebekede Arama Pazarı”nın ilgili ürün pazarı ile ilgili coğrafi pazar boyutlarını kapsayacak şekilde ilgili pazar tanımına ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.
- 4’üncü bölümde ise ilgili pazarda düzenleme gereksinimine ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.
- 5’inci bölümde ise Sonuç bölümüne yer verilmektedir.

2. PAZAR ANALİZİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEN HİZMET

Sabit bir yerden sunulan arama hizmetleri, Türkiye’de hâlihazırda devre anahtarlama TDM (*time division multiplexing* – zaman bölmeli çoklama) tabanlı bakır kablo çifti (ISDN ve PSTN)², paket anahtarlama IP (*Internet Protokolü*) tabanlı fiber/optik (F/O) kablo, sabit telsiz erişim ve koaksiyel kablo TV şebekesi üzerinden sunulabilmektedir. Ancak, düzenlemelerin teknolojiye bağımsız olması prensibi nedeniyle erişimin sağlanması için kullanılan teknolojinin türü değil, kullanıcılara arama hizmeti sunulmasına yönelik olarak sunulan imkânların esas alınması gerekmektedir. Sabit arama hizmetinin sunulmasında kullanılan sabit şebeke mimarisi aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir:

Şekil 1: Sabit Şebeke Mimarisi

Türk Telekom’un arama hizmetleri bakır, F/O ve koaksiyel kablolar ile sabit telsiz erişim yöntemleri ile sunulmaktadır. Bu hizmetlerin işletmeciler tarafından abone ya da kullanıcılara sunulmasında çeşitli tarife paketleri bulunmaktadır. Bu hizmetler bakır kablolar üzerinden TDM tabanlı, F/O kablolar üzerinden ve Kablo TV altyapısı üzerinden ise IP tabanlı VoB (*Voice over Broadband*) yöntemi ile sunulmaktadır. Öte yandan, 17.05.2004 tarihi itibarıyla başlayan yetkilendirmeleri müteakip piyasaya giren uzak mesafe telefon hizmeti (UMTH) işletmecileri 28.05.2009 tarihinde Kurumumuz tarafından Resmî Gazete’de yayımlanan “Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği”nin yürürlüğe girmesi ile kullanım hakkı ve/veya bildirim kapsamındaki yetkilendirme modelleri ile Sabit Telefon

² ISDN, Tümüleşik Hizmetler Sayısal Şebekesi (Integrated Services Digital Network) PSTN, Anahtarlama Kamu Telefon Şebekesi (Public Switched Telephone Network)

Hizmeti (STH) sunmaktadır. Bu bağlamda Türk Telekom ile STH işletmecilerinin tam olarak rekabet edebilmeleri için iliçi yetkilendirmesi de ilgili tarih itibarıyla yapılmıştır. Söz konusu işletmeciler;

her türlü telekomünikasyon şebekesi ve altyapısı üzerinden her türlü teknolojiyi kullanarak kullanıcılara iliçi, illerarası ve/veya uluslararası telefon hizmetini

sunabilmektedir. Söz konusu işletmeciler tarafından sunulan telefon hizmetlerine ilişkin olarak ilgili yetkilendirme ve ilgili diğer pazar analizleri kapsamında EPG'ye sahip olan işletmeci olan Türk Telekom'a getirilen THK (toptan hat kiralama) taşıyıcı ön seçimi ve çağrı bazında taşıyıcı seçimi yükümlülükleri çerçevesinde, alternatif işletmeciler mezkur yöntemler aracılığıyla kullanıcıların, erişim hizmetini aldığı işletmeciyi değiştirmeden farklı işletmecilerden arama hizmetlerini temin edebilmesi sağlanmıştır. Bu çerçevede mevcut düzenleyici yapı çerçevesinde kullanıcılar THK, taşıyıcı ön seçimi, çağrı bazında taşıyıcı seçimi hizmetlerini alternatif işletmecilerden alabilme imkânına sahiptir.

Avrupa Komisyonu tarafından 17 Aralık 2007 yılında yayımlanan ve ilgili piyasalarda öncül düzenlemelerin yapılmasına ilişkin ikinci Tavsiye Kararı³ ile üçlü kriter testine tabi tutulmaksızın incelenebilecek ve yükümlülük getirilebilecek 7 adet pazar arasında sayılmayıp, 11 Şubat 2003 tarihli ilk Tavsiye Kararı⁴ ile ortaya koyulan 18 adet ilgili piyasa içinde yer alan sabit şebeke üzerinden arama hizmetlerine yönelik olarak belirlenen dört adet piyasa bulunmaktadır. Bununla birlikte üye ülkeler, üçlü kriter testine tabi tutarak, bu veya başka pazarlara ilişkin olarak EPG'ye sahip işletmeci belirleyebilmekte ve bu işletmecilere yükümlülük getirebilmektedir. Bu kapsamda 11 Şubat 2003 tarihli Tavsiye Kararı ile belirlenen perakende seviyedeki sabit arama hizmeti pazarları aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- Sabit bir yerde mesken kullanıcılarına sunulan yerel ve/veya ulusal kamu telefon hizmetleri (2003/3 no'lu Pazar),

³ EC, (17.12.2007). 2007/879/EC, İlgili Piyasalara İlişkin Komisyon Tavsiyesi (Commission Recommendation on Relevant Markets),

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:344:0065:0069:en:PDF>

⁴ EC, (11.02.2003). 2003/311/EC, İlgili Piyasalara İlişkin Komisyon Tavsiyesi (Commission Recommendation on Relevant Markets),

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:114:0045:0045:EN:PDF>

- Sabit bir yerde mesken kullanıcıları dışındaki kullanıcılar için sunulan yerel ve/veya ulusal kamu telefon hizmetleri (2003/4 no'lu Pazar),
- Sabit bir yerde mesken kullanıcılarına sunulan uluslararası kamu telefon hizmetleri (2003/5 no'lu Pazar) ve
- Sabit bir yerde mesken kullanıcıları dışındaki kullanıcılar için sunulan uluslararası kamu telefon hizmetleridir (2003/6 no'lu Pazar).

Komisyon'un ilk Tavsiyesinde ilgili piyasalar tanımlanırken sabit telefon arama hizmetlerinin hangi tür kullanıcılar (mesken kullanıcıları veya diğer kullanıcılar) yönelik olduğu ve hizmetin ulusal veya uluslararası yönlü olması gibi hususlar göz önünde bulundurularak ilgili piyasa tanımlamalarında farklılaştırmalara gidilmiştir. Ancak, yukarıda da zikredildiği gibi, 2007 yılı ikinci Tavsiye Kararında perakende seviyedeki bu dört pazar üçlü kriter testi uygulanmaksızın öncül olarak düzenlenen pazarlar arasından çıkarılmıştır. Halihazırda AB'de perakende seviyede sabit arama pazarını düzenleyen ülkelere ve EPG'ye sahip işletmecilere getirilen yükümlülükler aşağıdaki tablo kapsamında yer verilmektedir. Buna göre, 26 AB ülkesinden 8 tanesinde ilgili piyasa ve/veya piyasalarda EPG'ye sahip işletmeci(ler) belirlenmiş olup, bu doğrultuda kendilerine çeşitli yükümlülükler getirilmiştir. Diğer 18 tanesinde ise ya pazar tanımlanmamış ya da pazar tanımı olsa da EPG'ye sahip işletmeci belirlenmemiş ve yükümlülükler getirilmemiş veya pazar öncül düzenlemeye konu olmaktan çıkarılarak mevcut yükümlülükler kaldırılmıştır.

Tablo 1: AB Ülkelerinde Sabit Arama Pazarları

Ülkeler	2003/3 no'lu Pazar		2003/4 no'lu Pazar		2003/5 no'lu Pazar		2003/6 no'lu Pazar	
	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler
1. Avusturya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2. Belçika	Belgacom	- Ayrım gözetmeme - Hesap Ayrımı - Şeffaflık - Yeni tarife ve tarife değişikliklerinin 30 gün önceden bildirilmesi - Maliyet Muhasebesi - Yıkıcı fiyat yapmama	-	-	Belgacom	- Ayrım gözetmeme - Hesap Ayrımı - Şeffaflık - Yeni tarife ve tarife değişikliklerinin 30 gün önceden bildirilmesi - Maliyet Muhasebesi - Yıkıcı fiyat yapmama	-	-
3. Bulgaristan	Bulgarian Telecomm. Company (BTC)	<u>Toptan:</u> - TS/TÖS - THK - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Fiyat Kontrolü <u>Perakende:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Tarife Kontrolü	Bulgarian Telecomm. Company (BTC)	<u>Toptan:</u> - TS/TÖS - THK - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Fiyat Kontrolü <u>Perakende:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Tarife Kontrolü	Bulgarian Telecomm. Company (BTC)	<u>Toptan:</u> - TS/TÖS - THK - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Fiyat Kontrolü <u>Perakende:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Tarife Kontrolü	Bulgarian Telecomm. Company (BTC)	<u>Toptan:</u> - TS/TÖS - THK - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Fiyat Kontrolü <u>Perakende:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Tarife Kontrolü
4. Güney Kıbrıs Rum Kesimi	CYTA	- Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolü Tabi Olma	Yok	Yok	CYTA	- Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolü Tabi Olma	Yok	Yok
5. Çek Cumh.	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6. Danimarka	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
7. Estonya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
8. Finlandiya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
9. Fransa	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
10. Almanya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
11. Yunanistan	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
12. Macaristan	- Magyar Telekom - Invitel - Hungarotel - Emitel - Monortel	TS ve TÖS	- Magyar Telekom - Invitel - Hungarotel - Emitel - Monortel	TS ve TÖS	- Magyar Telekom - Invitel - Hungarotel - Emitel - Monortel	TS ve TÖS	- Magyar Telekom - Invitel - Hungarotel - Emitel - Monortel	TS ve TÖS
13. İtalya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
14. Letonya	Lattelecom	- Tarife Kontrolü - Maliyet Muhasebesi	Yok	Yok	Lattelecom	- Tarife Kontrolü - Maliyet Muhasebesi	Yok	Yok
15. Litvanya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Ülkeler	2003/3 no'lu Pazar		2003/4 no'lu Pazar		2003/5 no'lu Pazar		2003/6 no'lu Pazar	
	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler	EPG'ye Sahip İşletmeci	Yükümlülükler
16. Lüksemburg	EPT	<u>Toptan:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık (Referans Teklif'le birlikte) - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolüne Tabi Olma	EPT	<u>Toptan:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık (Referans Teklif'le birlikte) - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolüne Tabi Olma	EPT	<u>Toptan:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık (Referans Teklif'le birlikte) - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolüne Tabi Olma	EPT	<u>Toptan:</u> - Ayrım Gözetmeme - Şeffaflık (Referans Teklif'le birlikte) - Hesap Ayrımı - Tarife Kontrolüne Tabi Olma
17. Malta	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
18. Hollanda	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
19. Norveç	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
20. Polonya	TPSA	- TS/TÖS - Maliyet Muhasebesi - Toptan Tarife Kontrolü - Perakende tarifelerin 30 gün önceden bildirilmesi	TPSA	- TS/TÖS - Maliyet Muhasebesi - Toptan Tarife Kontrolü - Perakende tarifelerin 30 gün önceden bildirilmesi	TPSA	- TS/TÖS - Maliyet Muhasebesi - Toptan Tarife Kontrolü - Perakende tarifelerin 30 gün önceden bildirilmesi	TPSA	- TS/TÖS - Maliyet Muhasebesi - Toptan Tarife Kontrolü - Perakende tarifelerin 30 gün önceden bildirilmesi
21. Portekiz	Portugal Telecom	- Şeffaflık - Ayrım Gözetmeme - Maliyet Muhasebesi ve Hesap Ayrımı - Maliyet Esaslı Tarife Kontrolü	Portugal Telecom	- Şeffaflık - Ayrım Gözetmeme - Maliyet Muhasebesi ve Hesap Ayrımı - Maliyet Esaslı Tarife Kontrolü	Portugal Telecom	- Şeffaflık - Ayrım Gözetmeme - Maliyet Muhasebesi ve Hesap Ayrımı - Maliyet Esaslı Tarife Kontrolü	Portugal Telecom	- Şeffaflık - Ayrım Gözetmeme - Maliyet Muhasebesi ve Hesap Ayrımı - Maliyet Esaslı Tarife Kontrolü
22. Romanya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
23. Slovakya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
24. İspanya	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
25. İsviçre	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
26. İngiltere	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Kaynak: Cullen International

3. İLGİLİ PAZAR TANIMI

İlgili pazarın tanımlanması, rekabetçi kısıtların sistematik biçimde ifade edilmesi ve pazar analizi sürecinde yer alan sonraki aşamalara temel teşkil etmesi açısından önem taşımaktadır. 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu (EHK)’nın 3’üncü maddesi ile 27.11.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 28480 sayılı Pazar Analizi Yönetmeliği’nin ‘Tanımlar’ başlıklı 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde ‘ilgili pazar’;

“ülkenin tümünde veya bir bölümünde sunulmakta olan belirli bir elektronik haberleşme hizmeti ve onunla yüksek derecede ikame edilebilen diğer elektronik haberleşme hizmetlerinden oluşan pazar”

olarak tanımlanmaktadır.

Bu itibarla ilgili pazarın, hem coğrafi boyut (ilgili coğrafi pazar) hem de söz konusu pazarı teşkil edebilecek ürün/hizmetlerin (ilgili ürün pazarı) ikame edilebilirliği temelinde tanımlanması gerekmektedir. Bu kapsamda sabit şebekeler üzerinden sunulan arama hizmetlerine yönelik ilgili pazar tanımının yapılması süreci iki temel hususun tespiti ile başlamaktadır:

- Sağlanan/satın alınan ürün ve hizmetler,
- Ürün ve hizmetlerin sağlandığı/satın alındığı coğrafi pazar.

Bu çerçevede, genel olarak ilgili coğrafi pazar kapsamında ürün ve hizmetler dikkate alınmakta ve bu bağlamda işletmecilerin tarife belirleme kısıtları dâhil olmak üzere hizmet sunumunda gözettikleri temel ekonomik parametreler temelinde pazar analizi yapılmaktadır.

İlgili pazar tanımı kapsamında pek çok kez arz ve talep ikamesinin değerlendirilmesi sürecinde “varsayımsal tekel testi”⁵ uygulanmakta ve varsayımsal tekelin herhangi bir ürünün fiyatında “küçük ama önemli ve geçici olmayan bir artış (SSNIP - *Small but Significant and Non-transitory Increase in Price*)”⁶ yapması durumunda talebin fiyat esnekliğini yansıtacak

⁵ Hypothetical Monopoly Test (HMT)

⁶ SSNIP testi ile hizmetlerin tek sağlayıcısı konumunda olan ve kâr maksimizasyonu yapan hayali bir tekel (monopol) firmanın “küçük ama önemli ve kalıcı” bir fiyat artışına gittiğinde ne gibi durumlarla

şekilde tüketicilerin ve diğer üreticilerin bu duruma ne şekilde tepki ya da cevap verdikleri araştırılmaktadır. Pazar analizi çalışmalarında kullanılan yöntemlerden varsayımsal tekel testinde, tekel niteliğinde olduğu varsayılan bir işletmeci tarafından “geçici olmayan, küçük fakat belirgin bir fiyat artışı” yapılmasına karşın satışların, kârlılığı engelleyecek derecede düşmediği ya da devam ettiği bir durumda, bahse konu ürün veya hizmetin ayrı bir pazar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer tüm iktisadi varsayımlar gibi oldukça idealize edilmiş koşulları sembolize eden varsayımsal tekel testi, sonuçları itibariyle incelemeye konu olan ilişkilerin hangi temelde işlediğini göstermesi açısından pratikte uygulanabilir bir ölçüt olarak değerlendirilebilir.⁷

Analizde önem arz eden diğer bir husus da talep ve arz ikamesi olanaklarının incelenmesidir. Bilindiği gibi talep yönlü ikame, tüketicilerin diğer ikame ürünlere yönelmesi ile oluşmaktadır. Benzer bir yöntem coğrafi sınırların belirlenmesinde de kullanılmaktadır. Piyasa sınırları bu tüketicilerin yakın ikame ürünlere ulaşabileceği ve firmaların fiyat artışı halinde yakın ikame ürünleri üretebileceği coğrafi alanları içerecek şekilde belirlenmektedir.

Arz yönlü ikamede ise ilgili ürünü veya bu ürüne ikame edilebilecek bir başka ürünü üreten ya da üretim olanaklarını kolaylıkla bu ürünleri üretmek için kullanabilen işletmecilerin bulunup bulunmadığı değerlendirilmektedir. Diğer bir deyişle, ele alınan işletmecinin ürün ya da hizmetleri ile ilgili olarak mevcut veya potansiyel işletmecilerin üretim yapılarının kısa dönemde söz konusu hizmetleri üretecek şekilde değiştirip değiştiremeyeceği veya bu işletmecilerin yüksek ek maliyetler altında kalmadan söz konusu ürün ve hizmetleri sunup sunamayacağı incelenmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde, perakende seviyede sabit şebekede arama hizmetlerine ilişkin pazar tanımlaması ile ilgili değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir.

3.1. İlgili Ürün/Hizmet Pazarı

Piyananın tanımlanması, pazara ilişkin rekabetçi kısıtların sistematik biçimde ifade edilmesi ve bir sonraki aşama olan pazar analizi prosedüründe kullanılacak olması nedeniyle önem

karşılaşılabileceği (ilgili ürün ve hizmetlere ilişkin arz ve talep ikamesinin olup olmadığı) sorusunun yanıtı aranmaktadır. Geçici olmayan süre 1-2 yıl olarak değerlendirilebilirken, önemli miktardaki artış çoğunlukla %5-10 oranındadır.

⁷ Tezel, F., (2011). “Öncül Düzenleme Aracı Olarak Pazar Analizleri ve Yükümlülüklerin Rekabet Açısından Değerlendirilmesi, Uluslararası Örnekler ve Türkiye İncelemesi” BTK Bilişim Uzmanlığı Tezi

taşımaktadır. Bu çerçevede, ilgili ürün/hizmet pazarı, fiyatları, kullanım amaçları ve işlevsel özellikleri ile rekabet koşulları veya arz-talep yapısı açısından birbirleriyle değiştirilebilir ya da ikame edilebilir ürün/hizmetleri ifade etmektedir. Bu kapsamda, ilgili ürün pazarı tanımında tüketiciler/işletmeciler tarafından değiştirilebilir ya da ikame edilebilir olarak değerlendirilen tüm ürün ve hizmetlerin ilgili ürün pazarı tanımının içinde olduğu kabul görmektedir.

Bu çerçevede ilgili ürün piyasası, ürünlerin özellikleri, fiyatları ve kullanım amaçları nedeniyle tüketiciler tarafından değiştirilebilir ya da ikame edilebilir olarak değerlendirilen tüm ürün ve hizmetleri kapsamaktadır. Aşağıda belirtilen soruların cevaplarına bağlı olarak, perakende seviyede sabit şebekede arama hizmetlerine ilişkin pazarın belirlenebilmesi açısından öncelikle söz konusu pazarda talep ve arz ikamesinin olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ilgili pazarın belirlenmesi aşamasında aşağıda yer alan hususlara ilişkin talep ve arz yönlü ikame imkânları incelenmekte ve buna bağlı olarak pazarın sınırları tespit edilmektedir.

- Sabit şebekelerine erişim ve bu şebekeler üzerinden sunulan arama hizmetleri aynı ilgili pazar içinde midir? (erişim-arama ayrımı)
- Sabit bir yerde sunulan arama hizmetleri ile mobil şebekeler üzerinden sunulan arama hizmetleri aynı ilgili pazar içinde mi değerlendirilmelidir? (sabit-mobil ayrımı)
- Mesken kullanıcıları ve diğer kullanıcılar için ya da bireysel ve kurumsal aboneler için farklı ilgili pazarların tanımlanması gerekmekte midir? (bireysel-kurumsal ayrımı)
- Yerel (iliçi) ve illerarası telefon hizmetleri aynı ilgili piyasa içinde midir? (iliçi-illerarası ayrımı)
- Sabitten mobile aramalar ile yerel ve illerarası aramalar aynı ilgili piyasa içinde midir?
- Coğrafi lokasyondan bağımsız numaralara doğru yapılan aramalar ile diğer sabit aramalar aynı ilgili pazar içinde midir? (coğrafi-coğrafi olmayan numara ayrımı)
- Sabitten uluslararası aramalar ile ulusal aramalar aynı ilgili pazar içinde midir? (ulusal-uluslararası ayrımı)
- Sabit şebeke üzerinden kısa mesaj (SMS) hizmetleri ne şekilde değerlendirilmelidir? (ses-kısa mesaj ayrımı)
- İnternet protokolü üzerinden ses (VoIP) ya da genişbant üzerinden ses (VoB) hizmetleri ve diğer sabit aramalar aynı ilgili pazar içinde midir? (teknoloji ayrımı)

3.1.1. Erişim ve arama hizmetleri

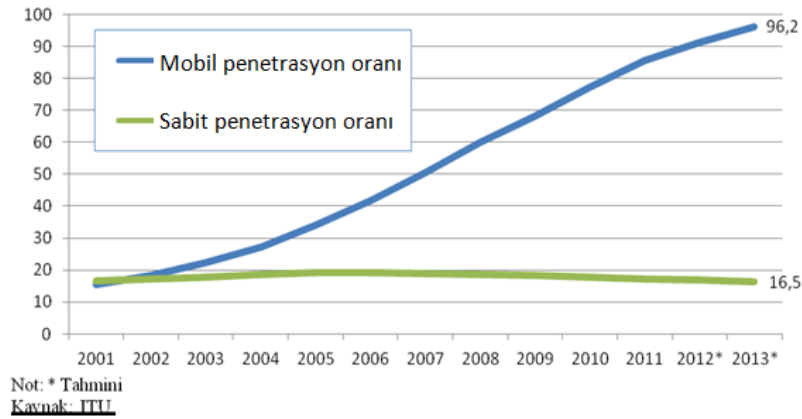
Kullanıcının bir hizmet veya ürünü diğer bir hizmet veya ürünün yerine kullanabilme derecesi talep yönlü ikame edilebilirlik ile ölçülmektedir. Sabit erişim ve arama hizmetleri, temelde fonksiyonel farklılıkları olması nedeni ile kullanıcılar tarafından farklı amaçlara yönelik olarak talep edilmektedir. Erişim hizmeti ile kullanıcılar, arama hizmetinin yanında internet gibi hizmetlerden de yararlanabilirken arama hizmetleri ile kullanıcılar sadece telefon görüşmesi yapabilme imkânına kavuşabilmektedirler. Dolayısıyla varsayımsal bir tekelin perakende arama hizmeti fiyatında geçici olmayan küçük fakat belirgin bir fiyat artırımına gitmesi durumunda, yerleşik işletmeciye rakip diğer işletmecilerin de bulunduğu bir piyasada, kullanıcılar erişim hizmetini bir işletmeciden arama hizmetlerini ise farklı işletmecilerden alabilmektedir. Bu kapsamda erişim ve arama hizmetlerinin ikame imkânı farklılık arz etmektedir. Zira rekabet şartları ve kullanıcıların farklı işletmeciler arasında geçiş yapabilme imkânı açısından sabit erişim ve arama hizmetleri arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır.

Arz yönlü ikame, fiyatlarda meydana gelecek küçük ve geçici olmayan artışlar karşısında tedarikçilerin üretimlerini başka ürünlere kaydırabilmeleri ve bunları kısa dönemde kayda değer ek maliyetlere ve risklere katlanmak zorunda kalmadan pazarlayabilmeleridir. Sabit arama hizmetlerine yönelik arz yönlü ikame analizinde, sabit arama hizmetleri fiyatının artması durumunda mevcut veya potansiyel diğer işletmecilerin nasıl bir tutum izleyecekleri araştırılmaktadır. Sabit erişim ve arama hizmetlerine arz açısından bakıldığında sabit erişim hizmeti sunan işletmecilerin aynı zamanda arama hizmetleri de sunduğu ancak, arama hizmeti sunan tüm işletmecilerin erişim şebekesinin bulunmadığı görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, STH işletmecilerinin kullanıcılar çeşitli teknolojiler üzerinden erişim imkânı bulunmakla birlikte, bu tür bir uygulamanın yapılabilmesi için söz konusu işletmecilerin gelir beklentisinin, yapacağı yatırımı karşılayacak seviyede olması gerekmektedir. Dolayısıyla STH işletmecilerinin alternatif erişim şebekesi kurdukları öncelikli müşteri kesiminin yüksek trafik oluşturan kurumsal müşteriler olduğu ve akabinde bireysel kullanıcılara yöneldikleri görülmektedir. Buna göre, varsayımsal bir tekelin perakende erişim fiyatlarında geçici olmayan küçük fakat belirgin bir fiyat artırımına gitmesi durumunda, arama ve erişim hizmetlerinin paket halinde satış modelleri saklı kalmak kaydıyla, diğer işletmecilerin arama piyasasındaki davranışlarının buna paralel olarak değişiklik arz etmesi beklenmemektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere 2007 yılı Komisyon tavsiyesinde öncül düzenlemeye konu piyasalar arasından çıkarılan sabit arama hizmetleri ile 2007 yılı bir no'lu pazarın konusu olan sabit erişim hizmetleri 2003 yılı Komisyon tavsiyesinde ayrı piyasalar olarak değerlendirilmiştir. Nitekim yukarıda Türkiye için yapılan talep ve arz yönlü değerlendirmeler de erişim ve arama hizmetlerinin ikame hizmetler olmadığını göstermektedir. Bu kapsamda arz ve talep yönlü analizler kapsamında sabit erişim ve arama hizmetlerinin ayrı pazarlarda yer almaktadır.

3.1.2. Sabit ve mobilden başlatılan aramalar

Dünyada mobil abone sayısı sürekli artmış, 2000 yılından bu yana dünyadaki mobil abone sayısı, sabit abone sayısını geride bırakmış ve mobil trafik hacmi sürekli artarken, sabit trafik hacmi azalmaya devam etmektedir.⁸

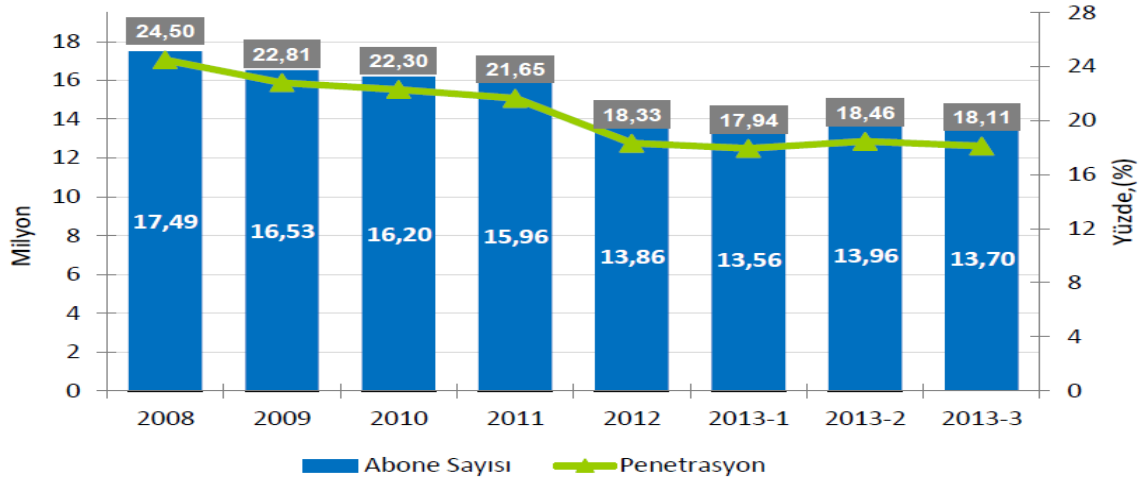
Şekil 2: Dünyadaki Sabit ve Mobil Şebeke Hizmetleri Penetrasyon Oranı Değişimi

Zaman içerisinde mobil şebekelerin kapasitelerinin artması ve kapsama alanlarının genişlemesi, mobil hizmetlerin ücretlerinin düşmesi ve mobil şebekeler üzerinden ses, SMS/MMS hizmetlerinin yanı sıra, genişbant internet hizmetlerinin de sunulabilir olması ve bununla birlikte mobil telefonların kullanıcılara mobilite imkânı vermesi nedeni ile mobil şebekeler üzerinden sunulan hizmetlerin, geleneksel sabit şebekeler üzerinden sunulan hizmetlerin yerini alıp almayacağı hususunda tartışmalar başlamıştır. Genel olarak sabit-mobil ikamesi (*FMS - Fixed Mobile Substitution*) olarak isimlendirilen kavram elektronik haberleşme sektöründeki düzenleyici otoriteler nezdinde de tartışılmaya başlanmıştır. Sabit-

⁸ Barth, A.K., & Heimeshoff, U., (April 26, 2012). How large is the magnitude of fixed-mobile call substitution? Empirical evidence from 16 European countries, Düsseldorf Institute for Competition Economics (DICE), s.1

mobil ikamesinin Ulusal Düzenleyici Kurumlar (UDK) nezdinde tartışılmasının bir nedeni de söz konusu kavramın yapılan pazar tanımlarına ve dolayısıyla düzenlemelere olan etkisidir. Sabit–mobil ikamesi, elektronik haberleşme sektöründe mobil aboneliğin ve mobil şebekelerin kullanımının sabit telefon hizmetinin yerine kullanımı şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Sabit–mobil ikamesi kullanıcıların farklı derecelerde mobil hizmetlerden aldıkları faydayı, sabit hizmetlere kıyasla daha fazla tercih etmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar tarafından önceleri sadece sabit şebekelerden sağlanan ses hizmetleri ile iletişim kurma imkânı bulunmaktayken, mobil şebekelerin ve bu şebekeler üzerinden sunulan hizmetlerin yaygınlaşması nedeni ile aboneler, artık sabit ve mobil şebekeler arasında tercih yapma imkânına kavuşmuşlardır. Sabit ve mobil hizmetler arasında söz konusu olan bu tercih, kendisini mezkûr tanıma paralel olarak ‘**arama ikamesi**’nde göstermektedir.

Ülkemizde 2004 yılından itibaren sabit telefon abone sayısı düşüş trendi içerisine girmiş olup, 2013 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre 13,7 milyon seviyelerindedir.¹⁰ Penetrasyon oranı ise %18,11 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın mobil abonelikler 2004 yılından bu yana hızlı bir yükseliş göstermiş ve 2013 ikinci çeyrek verilerine göre mobil abone penetrasyonu %91,1 olarak gerçekleşmiştir.¹¹

Kaynak: BTK Pazar Verileri Raporu

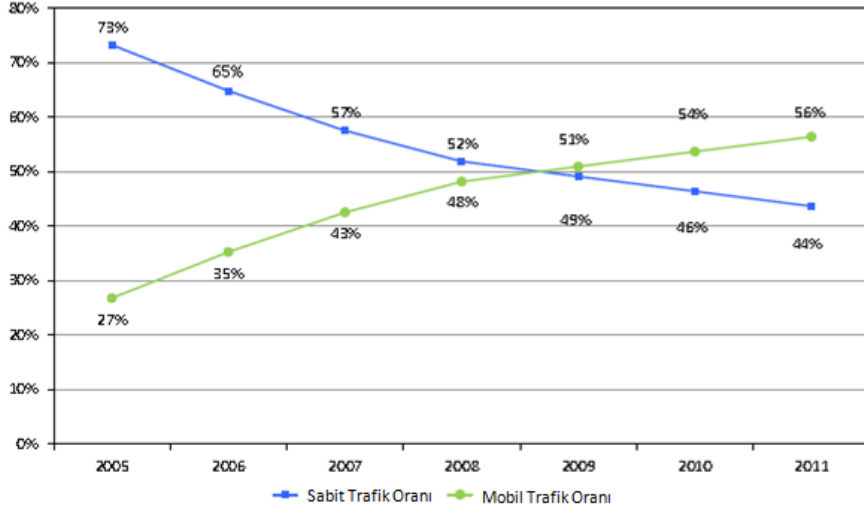
Şekil 3: Sabit Abone Sayıları ve Penetrasyon Oranı

⁹ Albon, R., (2006). Fixed-to-mobile substitution, complementarity and convergence, Agenda 13 (4), 309–322.

¹⁰ BTK Pazar Verileri, 2013 3. Çeyrek

¹¹ BTK Pazar Verileri, 2013 3. Çeyrek

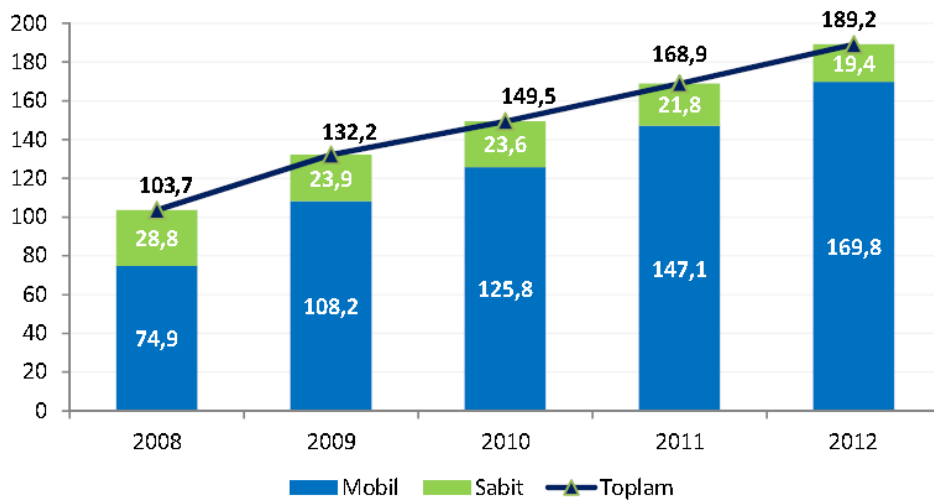
Yıllara göre gerçekleşen trafik miktarlarına bakıldığında, dünyada özellikle AB’de sabit trafiğin mobil trafiğe oranla ülkemizdeki kadar pazar payı kaybetmediği ve oranın %56’ya %44 olduğu görülmektedir:

Kaynak: Communications Committee

Şekil 4: Yıllara Göre Sabit ve Mobil Trafik Oranları - AB

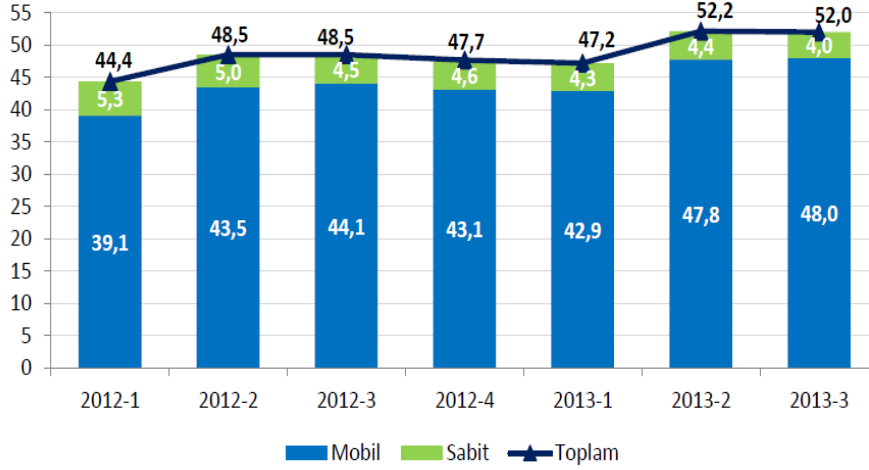
Ülkemizde ise sabitin sürekli eridiği ve mobilin ise sürekli bir artış trendi içinde olduğu görülmektedir. AB’den farklı olarak bizdeki oran ise 2012 yılı itibarıyla %90’a karşın %10 ile sabitin aleyhinedir.

Kaynak: BTK Pazar Verileri Raporu

Şekil 5: Sabit ve Mobil Trafik Miktarları - Türkiye (Milyar Dk.)

Aşağıdaki şekil kapsamında ise Türkiye’deki üçer aylık sabit ve mobil trafik miktarlarına yer verilmektedir. Buna göre 2013 yılı son çeyreğinde sabitin payı giderek eriyerek yaklaşık %7,7 seviyelerine gerilemiştir.

Kaynak: BTK Pazar Verileri Raporu

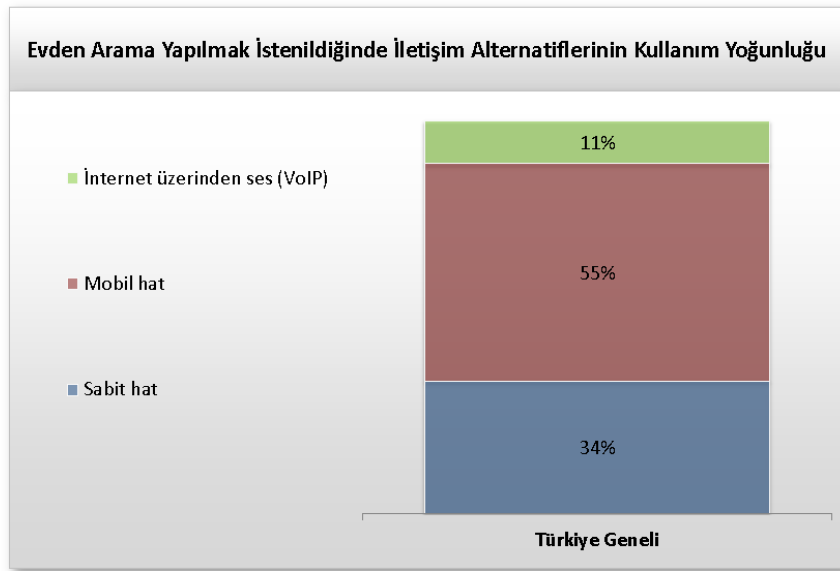
Şekil 6: Sabit ve Mobil Trafik Miktarları – Üçer Aylık (Milyar Dk.)

Sabit ve mobil hizmetlerin talep yönlü ikame analizi kapsamında, bu iki hizmet arasındaki en temel ayrımın, mobil hizmetlerin kullanıcıların bulunduğu yerden bağımsız olarak hizmet alabilmesine imkân veren “mobilité” avantajı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, her iki tür altyapıdan da benzer hizmetler sunulabilmekle birlikte, sabit şebekeler doğası gereği mobilité sağlayamamaktadır. Diğer taraftan, kullanıcılar için sabit arama hizmetleri yerine mobil arama hizmetleri kullanma yoluyla tek yönlü bir ikame imkânından bahsedilebilmektedir. Teknik olarak, mobil altyapılar arama hizmetlerinde sabit altyapılarla eşdeğer hizmetler sunması nedeni ile ikame oluşturabilmektedir. Ancak, Avrupa Komisyonu tavsiyelerinde yer alan ilgili piyasa tanımları ve AB üyesi ülkelerin konuya ilişkin yaklaşımlarına paralel olarak sabit ve mobil piyasalar arasında ayrım yapılmaktadır.

BTK tarafından, “Son Kullanıcıların Sabit ve Mobil Şebekeler Üzerinden Telefon ve İnternet Kullanımlarının Değerlendirilmesine Yönelik Hizmet Alımı” konulu 20/06/2012 tarih ve 2012/İK-10/275 sayılı Kurul Kararı çerçevesinde yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, bireysel kullanıcılar açısından ses erişim hizmetleri kapsamında kuvvetli bir FMS’in var olduğu tespit edilmiş olup, bu durumun arama hizmetlerinde de FMS’in varlığına ilişkin önemli bir gösterge niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü erişim hizmetleri

kapsamında sabit şebeke hizmetlerinin tüketiciler tarafından mobil şebeke hizmetleri ile kolayca ikame edilebilmesi, arama hizmetlerinin de ikame edilebileceğini göstermektedir. FMS olgusu genellikle arama hizmetlerinden başlayan bir olgu olup, mobil arama hizmetlerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak arama hizmetlerindeki FMS seviyesi arttıkça tüketicilerin artık sabit şebeke üzerinden sunulan hizmetlere ve sabit hat aboneliğine ihtiyacı azalmaktadır. Nitekim FMS nedeniyle sabit hat aboneliğini kullanmayan tüketicilerin sabit şebeke üzerinden gerçekleştirdiği arama trafikleri mobil şebeke hizmetlerine kaymaktadır.

Arama hizmetleri kapsamında FMS'in incelenmesi amacıyla evinde sabit telefonu bulunan katılımcılara öncelikle tüm hane halkının evdeyken arama yapmak istediğinde kullandığı hizmetlerin kullanım yoğunluğunu toplamı %100 edecek şekilde dağıtması istenmiştir. Buna göre:

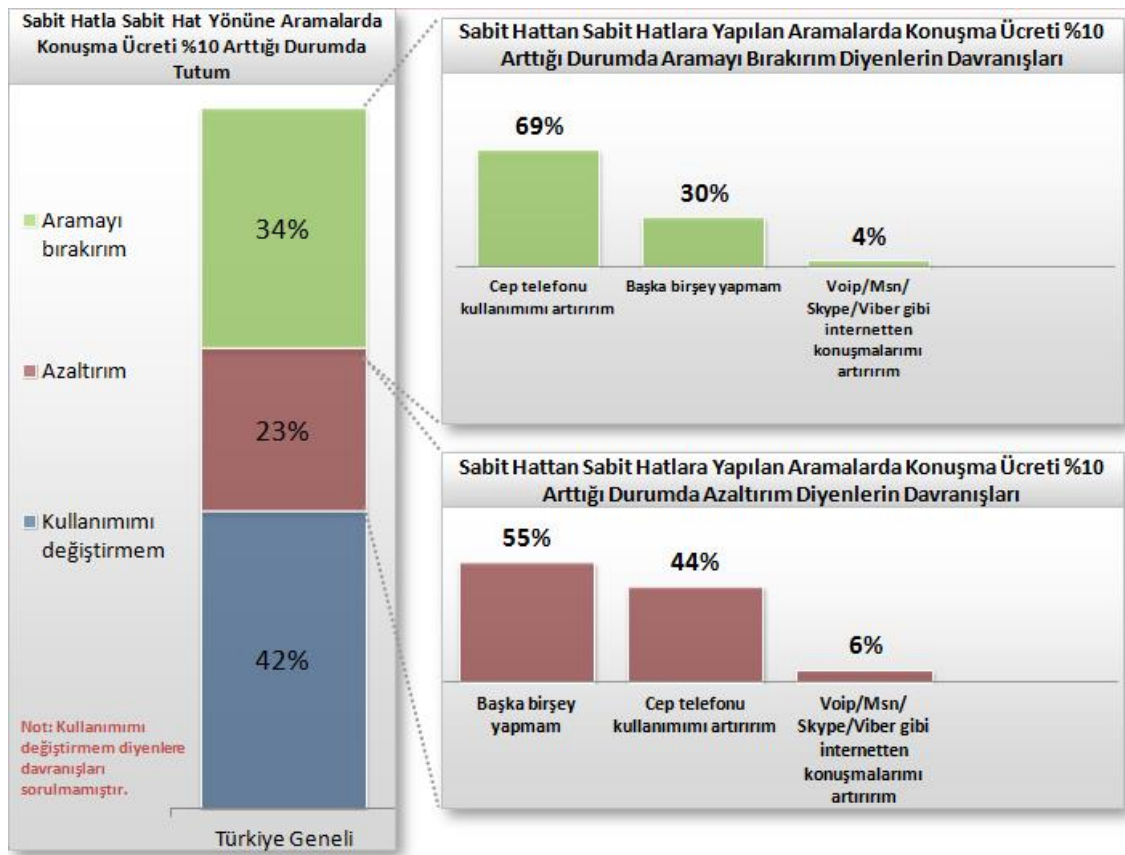

Şekil 7: Evden Arama Yapılmak İstenildiğinde Alternatif Hizmetlerin Kullanım Yoğunluğu

Bu bağlamda, evinde sabit telefonu bulunmasına rağmen bireylerin evdeyken bir arama yapacağı zaman yoğun olarak mobil şebeke hizmetlerini tercih ettikleri görülmekte olup, hanede yapılan konuşmaların yaklaşık %34'ünün sabit telefon hattı ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Evinde sabit telefonu olmayan yani diğer bir deyişle evinde sabit telefon hattı bulunmaması nedeniyle aramalarını mobil hizmetlere kaydıran aboneler de dâhil edildiğinde, hanede mobil hatla yapılan aramaların yoğunluğu %81'e yükselirken, sabit hatla yapılan aramaların yoğunluğu ise %13'e kadar düşmektedir. Bu itibarla, mobil telefonların

yaygınlaşmasından önce hanede yapılan aramaların hemen hemen tamamının sabit telefon şebekesi üzerinden yapıldığı düşünüldüğünde arama hizmetleri kapsamında mobil şebeke hizmetlerinin sabit şebeke hizmetlerine önemli bir ikame olduğu ve sabit arama hizmetlerinin mobil arama hizmetleri karşısında önemli bir güç ve pazar kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan anket çalışması kapsamında bireysel kullanıcılara sabit şebeke üzerinden yine sabit şebekeye doğru yapılan aramaların ücretlerine, SSNIP testinde uygulanan oran olan %10 oranında bir zam yapıldığında davranışlarını ne olacağı sorulmuş ve kullanıcı eğilimlerinin ne olacağı sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmıştır:

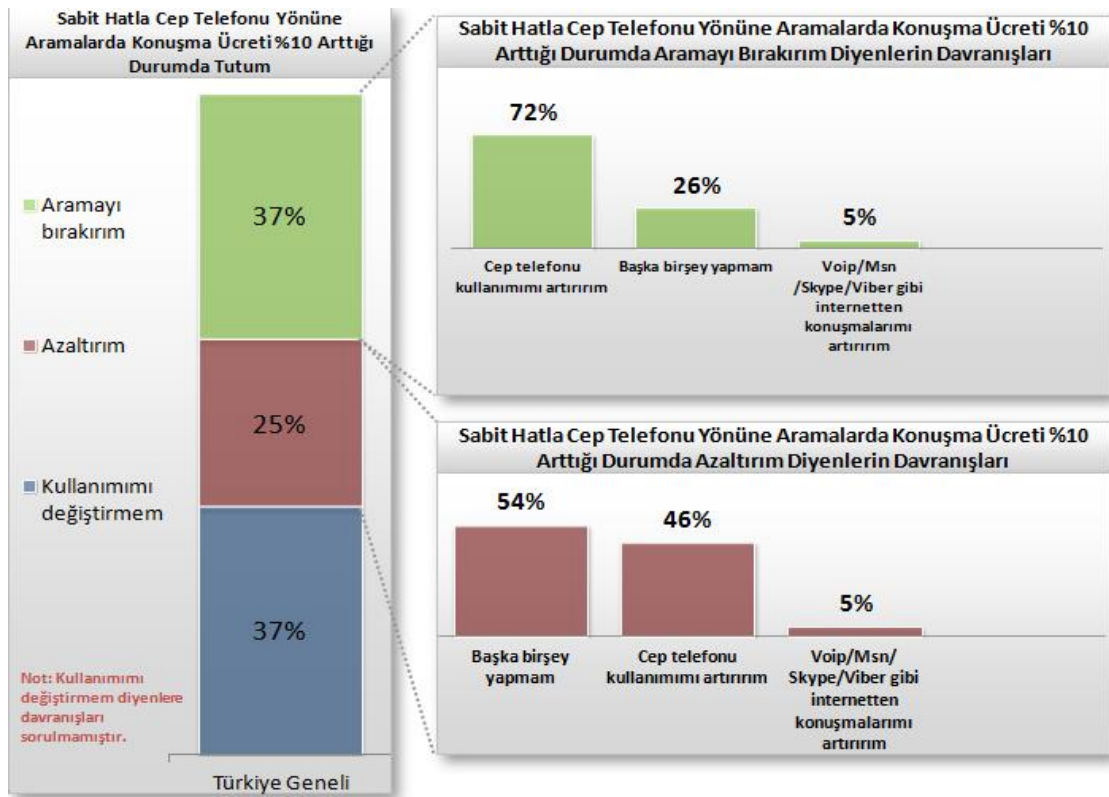

Şekil 8: Sabit Hat Yönüne Arama Ücretlerine %10 Zam Yapılması Durumunda Bireysel Abonelerin Tutumu

Buna göre kullanıcıların %34'ü böyle bir durumda sabit şebeke arama hizmetlerini kullanarak sabit hat yönüne aramayı tamamen bırakacağını, %23'ü ise sabit hat yönüne aramalarını azaltacakları ifade etmiştir. Bu soruya aramayı bırakırım ya da azaltırım şeklinde cevap veren katılımcılara sonrasındaki davranışlarının ne olacağı sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, sabit hattan sabit hat yönüne arama yapmayı bırakacaklarını söyleyen katılımcıların %69'u cep

telefonu kullanımını artıracaklarını ifade etmiş iken, aramayı azaltacaklarını söyleyenlerin ise %44'ü cep telefonu kullanımlarını arttıracaklarını belirtmiştir. Bu iki durum birlikte değerlendirildiğinde sabit hattan sabit hatta doğru yapılan aramaların ücretine %10 zam yapıldığında kullanıcıların %57'sinin sabit hat yönüne aramalarının tamamen ortadan kalkacağı ya da azalacağı görülürken, kullanıcıların %33,6'sının cep telefonu kullanımının artacağı anlaşılmaktadır.

Benzer bir soru sabit hattan mobil hat yönüne arama yaptığını ifade eden katılımcılara da sorulmuştur:

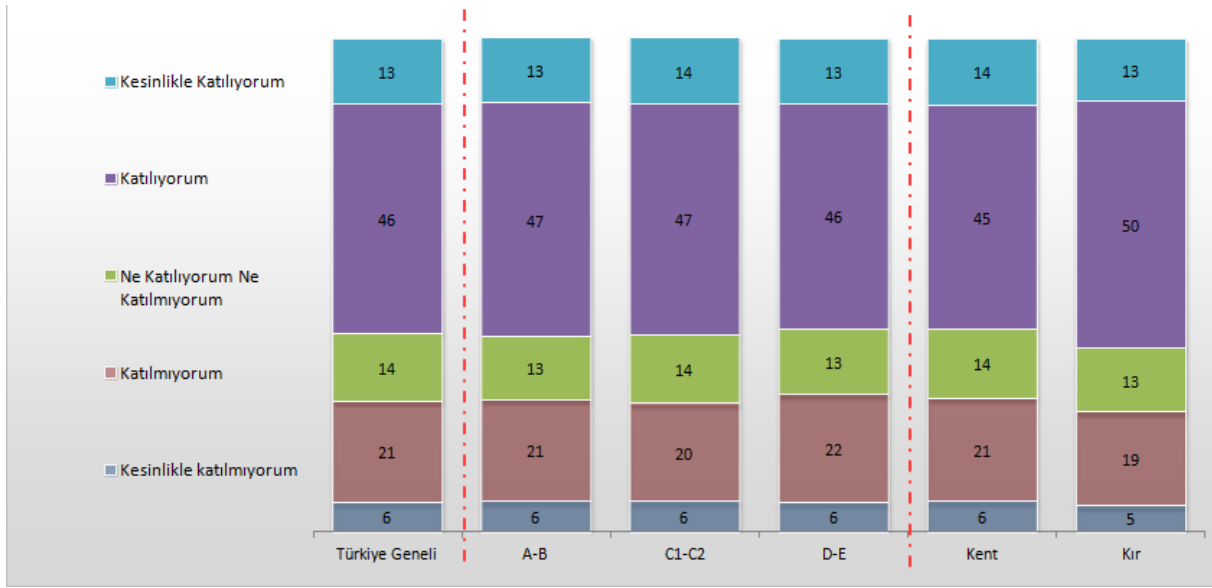

Şekil 9: Mobil Hat Yönüne Arama Ücretlerine %10 Zam Yapılması Durumunda Bireysel Abonelerin Tutumu

Buna göre, sabit hatlardan mobil hat yönüne aramaların ücretlerinde %10'luk bir artış olması halinde kullanıcıların %37'si mobil hat yönüne aramayı tamamen bırakacağını ifade etmiş iken, %25'i ise aramalarını azaltacağını belirtmektedir. Mobil hat yönüne aramayı bırakacağını ifade eden katılımcıların %72'si ise sonrasında cep telefonu kullanımını arttıracığı ifade etmiştir. Sabit hattan mobil hat yönüne aramalarını azaltacağını ifade edenlerin ise toplam %46'sı cep telefonu kullanımını arttıracığını ifade etmekte olup, bu

itibarla sabit hattan mobil hat yönüne yapılan aramaların ücretinde %10'luk bir artış olması halinde, sabit hattan mobil yönüne doğru arama yapan kullanıcıların toplam %37,1'inin cep telefonu kullanımının artacağı görülmektedir.

Yapılan anket kapsamında bireysel kullanıcılara “Sabit telefonum yanımda olsa da arama yapacağımda mutlaka mobil telefonumdan aramayı tercih ederim” şeklindeki önermeye katılıp katılmadıkları sorulmuştur:

Şekil 10: “Sabit telefonum yanımda olsa da arama yapacağımda mutlaka mobil telefonumdan aramayı tercih ederim” Şeklindeki Önermeye Katılım Düzeyi

Buna göre katılımcıların toplam %59'u söz konusu önermeye katıldıklarını ifade ederken %27'si ise katılmadıklarını ifade etmektedir. Bu durum abonelerin hem mobil hem de sabit şebekeden arama imkânına sahip oldukları durumda bile, arama yapmak için öncelikle mobil şebeke hizmetlerini tercih ettiklerini göstermektedir.

Sonuç olarak sabit hattan yapılan aramaların arama yönlerine göre ücretlerinde %10'luk bir artış olması halinde önemli bir sayıda tüketicinin sabit hattan o yöne doğru arama yapmayı tamamen bırakacağı ya da azaltacağı görülmektedir. Bununla birlikte, bu abonelerin önemli bir oranının arama ihtiyaçlarını mobil telefon hizmetleri ile telafi edeceği görülmektedir. Bu durum mobil şebeke hizmetlerinin kullanıcılar tarafından sabit arama hizmetlerine ikame olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Nitekim sabit şebeke hizmetleri arama trafiğinin

yıllar içerisinde önemli bir oranda azalırken mobil şebeke hizmetlerinin arama trafiğinin çok hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Yukarıda yapılan talep yönlü değerlendirmeler çerçevesinde, mobilite, teknolojik üstünlükler ve tarife çeşitliliği gibi bir takım hususlar paralelinde mobil hizmetlerin sabit şebeke arama hizmetleri üzerinde rekabetçi baskı unsuru oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu rekabetçi baskı mobil hizmetlerin sabit hizmetleri ikame etmesine karşın, sabit hizmetlerin mobil hizmetleri ikame etmemesi nedeniyle, mobilden ve sabitten başlatılan arama hizmetlerinin farklı ilgili piyasalarda yer alması gerektiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, sabit arama pazarının öncül düzenleme gereksiniminin analiz edilmesinde mobil hizmetlerin sabit hizmetler üzerinde kurduğu rekabetçi baskı ve tek taraflı olarak oluşturduğu ikamenin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Mobil ve sabit arasında arz yönlü ikame imkânının incelenmesi aşamasında, sabit şebekede hizmet sunan varsayımsal bir tekelin arama hizmetleri tarifelerinde % 5 - 10 civarında bir artış yapması durumunda mobil işletmecilerin bu piyasaya giriş yapabilme imkânı değerlendirilmek durumundadır. Mobil işletmecilerin bu tür bir uygulamaya gitmesi için kullanabilecekleri en gerçekçi yol mevcut şebekeleri üzerinden sabit şebekede sunulan hizmetlere fonksiyonellik ve tarife açılarından eşdeğer hizmetler sunmaktır. Bu kapsamda özellikle mobil şebeke işletmecileri tarafından uygulanan tarifelerin sabit arama hizmetleri üzerinde rekabetçi baskı unsuru olduğu görülmektedir.

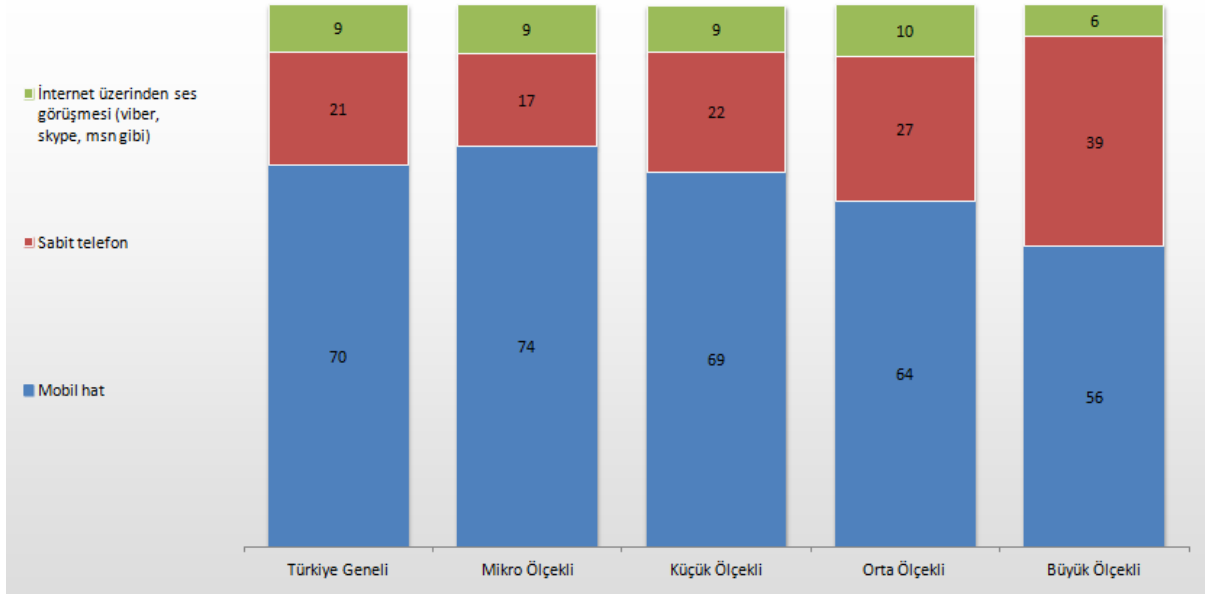
Yukarıda yapılan arz ve talep yönlü değerlendirmeler çerçevesinde, mobil hizmetler, sabit şebekelerde telefon arama hizmeti tarifelerinin belirlenmesinde yerleşik işletmeciyi kısıtlayıcı bir unsur olarak görülmekle birlikte mobilden ve sabitten başlatılan arama hizmetlerinin farklı ilgili pazarlarda yer alması gerektiği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, sabit arama pazarının öncül düzenleme gereksiniminin analiz edilmesinde mobil hizmetlerin sabit hizmetler üzerinde kurduğu rekabetçi baskı ve tek taraflı ikame etkisinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3.1.3. Mesken (bireysel) kullanıcıları ve mesken olmayan (kurumsal) kullanıcılar

Avrupa Komisyonu, ilgili piyasalara ilişkin 2003 tarihli Tavsiye Kararında sözleşme şartlarında ve hizmet sunumuna ilişkin ekonomik kısıtlarda görülmesi muhtemel farklılıklar

nedeni ile mesken kullanıcıları ve ticari kullanıcılar açısından farklı piyasalar tanımlanmasını öngörmüştür. Nitekim, abonelerin sınıflandırılmasına ilişkin olarak, işletmeciler tarafından bir pazarlama aracı olarak bireysel ve kurumsal kullanıcı ayrımı yapılmakta ve bu doğrultuda, hizmet sunumuna ilişkin şartlar açısından kurumsal kullanıcıların ilgili tarife seçeneğinden faydalanmaları için yetki belgesi, imza sirküleri, faaliyet belgesi, ticaret sicil belgesi ve vergi levhası gibi resmi evrak talep edilmektedir. Yine, Türk Telekom başta olmak üzere ilgili işletmeciler tarafından kurumlara yönelik olarak esnaf/profesyonel, kobi ve büyük işletme/kamu gibi tarifeler bulunmaktadır.

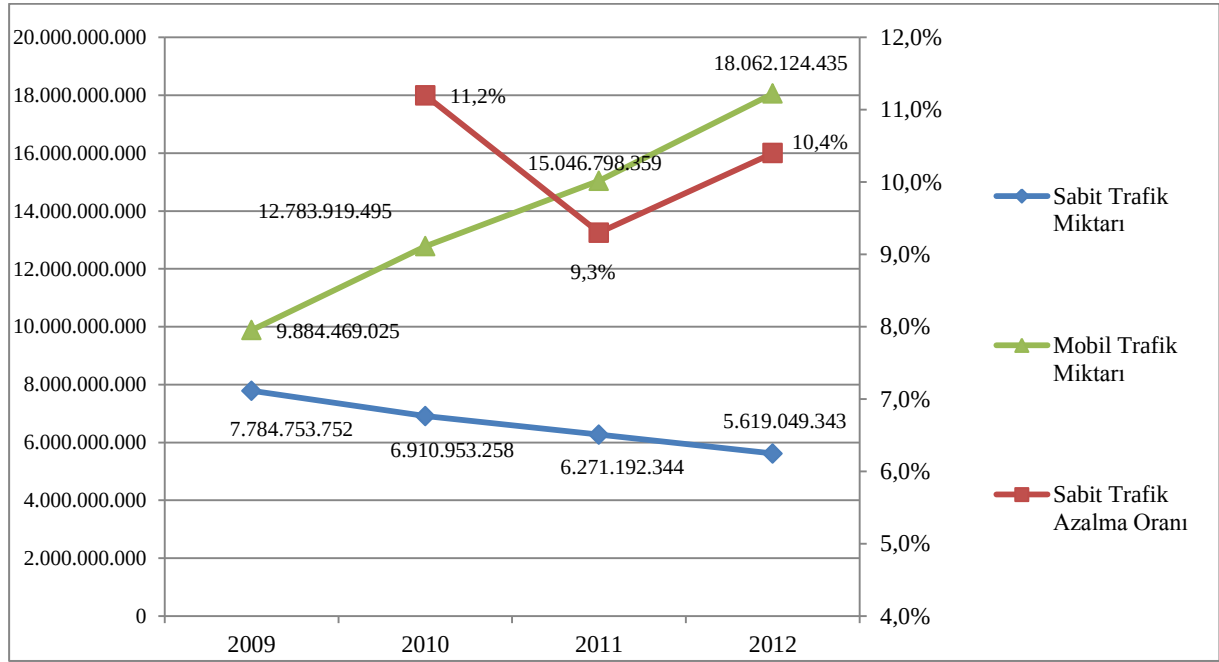
Bireysel anket sonuçlarına yukarıda sabit ve mobilden başlatılan aramalar başlığı altında yer verilmektedir. Buna ek olarak bahsi geçen anket çalışması kapsamında kurumsal kullanıcılara da birtakım sorular yöneltilmiş ve bu bağlamda öncelikle şirketlerinde bir arama yapmak istediklerinde kullandıkları arama yöntemlerinin yoğunluklarını toplamı 100 edecek şekilde dağıtmaları istenmiştir:

Şekil 11: Kurumsal Kullanıcıların Kullandıkları Arama Hizmetlerinin Yoğunluğu

Buna göre kurumsal kullanıcıların yaptıkları aramalarda %70 oranında en yoğun olarak mobil arama hizmetlerini kullandıkları görülmektedir. Sabit arama hizmetlerinin kullanım yoğunluğu %21 iken internet üzerinden yaptıkları aramaların yoğunluğunun ise %9 civarında kaldığı anlaşılmaktadır. Ölçek büyüdükçe sabit şebeke kullanım yoğunluğunun arttığı görülmekle birlikte sabit şebeke kullanım yoğunluğu en fazla %39'ya kadar yükselmektedir.

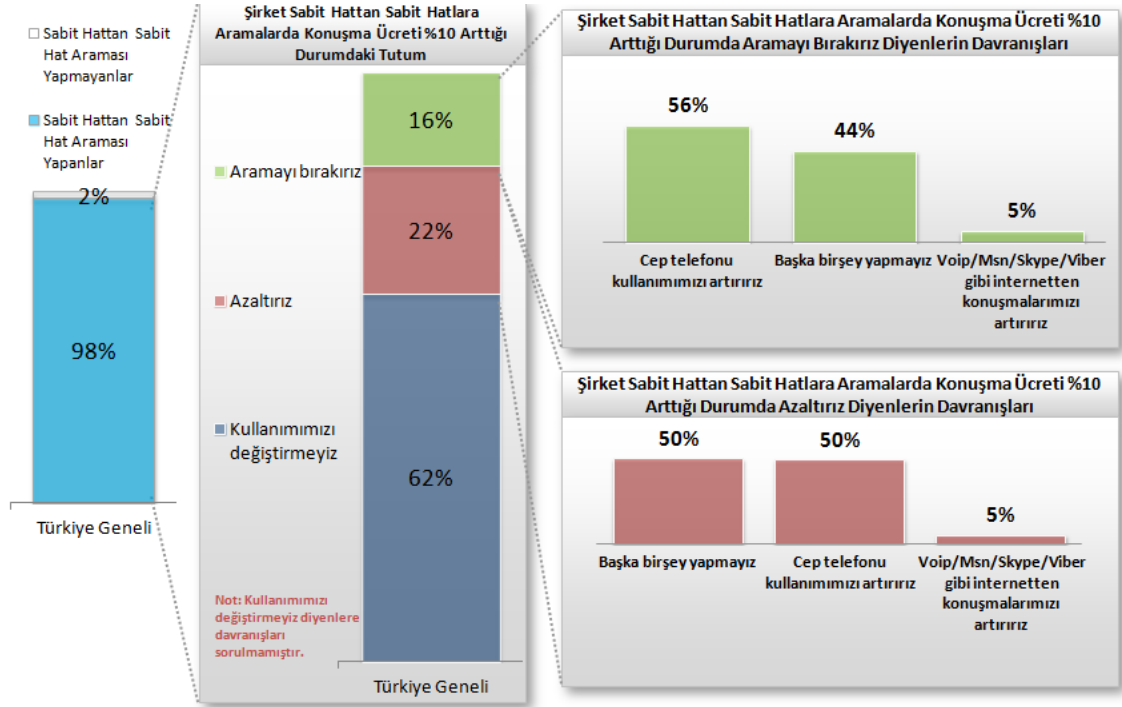
Bu itibarla kurumsal kullanıcıların arama hizmetlerinde büyük oranda mobil şebeke hizmetlerini tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 12: Kurumsal Kullanıcıların 2009-2012 Yılları Arası Mobil ve Sabit Arama Trafikliği

Yukarıdaki şekilde, 2009 yılından bu yana kurumsal kullanıcıların sabit ve mobil şebekeler üzerinden arama trafiklerine yer verilmektedir. Buna göre 2009 yılı sonunda 7,8 milyar dakika civarında olan arama trafiği 2012 yılı sonu itibarıyla 5,6 milyar dakikaya kadar düşmüştür. Kurumsal kullanıcıların sabit şebeke üzerinden arama trafiğinde yaşanan bu düşüşün azalma oranının ise genel olarak bir önceki yıla göre yaklaşık %10 civarında seyrettiği görülmektedir. Bu itibarla kurumsal kullanıcıların sabit arama trafiğinin hızlı bir şekilde azaldığını söylemek mümkündür. Öte yandan aynı dönemde mobil arama trafiğinin ise hızlı bir şekilde arttığı ve 2012 yılı sonunda 18 milyar dakikaya ulaştığı görülmektedir.

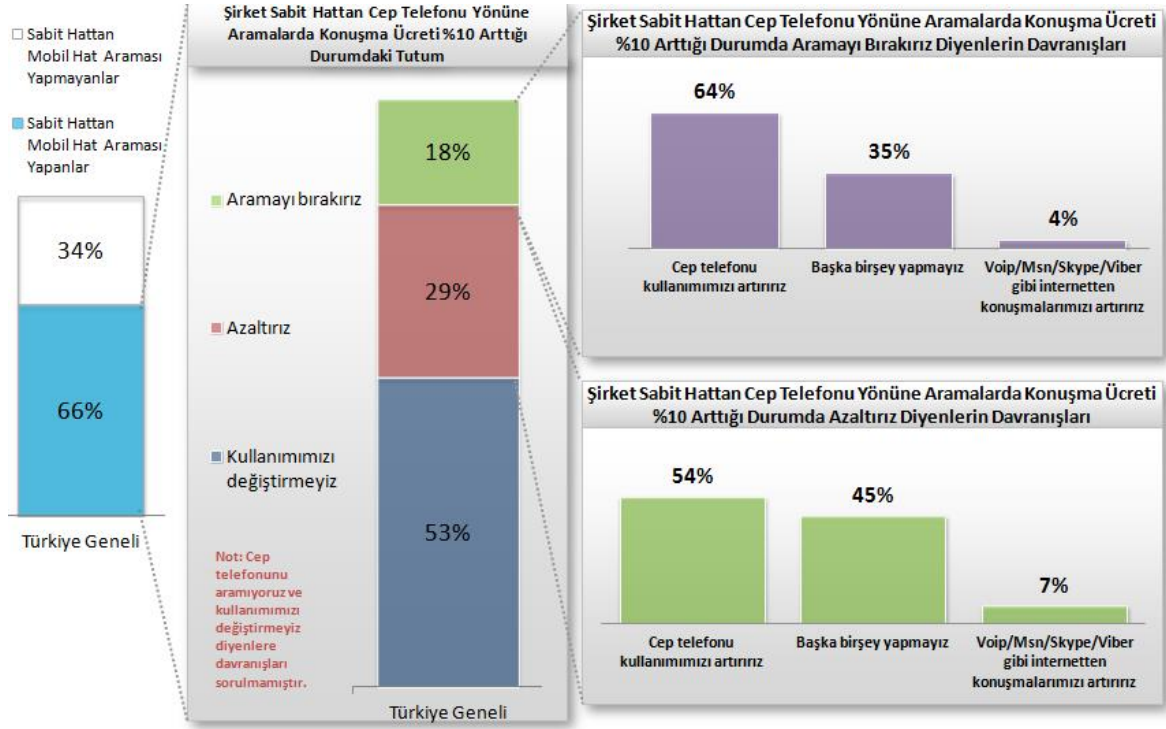
Yapılan anket çalışması kapsamında kurumsal kullanıcılara sabit hattın sabit hat yönüne doğru yapılan tüm aramaların ücretine %10 zam yapılması halinde tavırlarının ne olacağı sorulmuştur:

Şekil 13: Kurumsal Kullanıcıların Sabit Hat Yönüne Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları

Buna göre, böyle bir ücret artışı karşısında ankete katılanların %62'si sabit hat kullanımlarında herhangi bir değişiklik olmayacağını ifade ederken, %22'si aramalarını azaltacakları, %16'sı ise arama yapmayı tamamen bırakacaklarını ifade etmiştir. Bu durumda sabit hattan sabit hat yönüne arama yapmayı tamamen bırakacaklarını ya da azaltacaklarını söylenenlere bir sonraki davranışlarının ne olacağı sorulduğunda ise sırasıyla %56 ve %50 oranlarında cep telefonu kullanımını arttıracaklarını ifade etmişlerdir. Buna göre sabit şebeke üzerinden sabit şebeke yönüne doğru aramaların ücretinde %10 civarında bir artış olduğunda, tüm kurumsal kullanıcıların yaklaşık %20'sinin mobil şebeke üzerinden yaptığı aramaların artacağı anlaşılmaktadır.

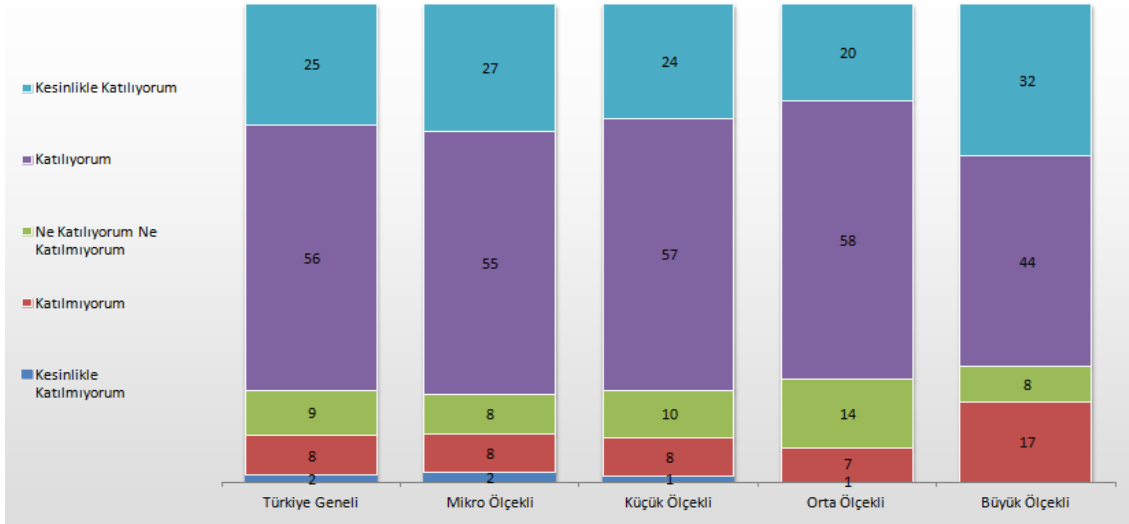
Yine yapılan anket çalışması kapsamında, sabit şebeke üzerinden mobil şebeke yönüne arama yapan kurumsal kullanıcılara sabit hattan mobil yönüne doğru yapılan tüm aramaların ücretine %10 zam yapılması halinde tavırlarının ne olacağı sorulmuştur:

Şekil 14: Kurumsal Kullanıcıların Mobil Hat Yönüne Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları

Buna göre, böyle bir ücret artışı karşısında ankete katılanların %53'ü sabit hat kullanımlarında herhangi bir değişiklik olmayacağını ifade ederken, %29'u aramalarını azaltacakları, %18'i ise arama yapmayı tamamen bırakacaklarını ifade etmiştir. Bu durumda sabit hattan mobil hat yönüne arama yapmayı tamamen bırakacaklarını ya da azaltacaklarını söyleyenlere bir sonraki davranışlarının ne olacağı sorulduğunda ise sırasıyla %64 ve %54 oranlarında cep telefonu kullanımını arttıracaklarını ifade etmişlerdir. Buna göre sabit şebeke üzerinden mobil şebeke yönüne doğru aramaların ücretinde %10 civarında bir artış olduğunda, tüm kurumsal kullanıcıların yaklaşık %25'inin mobil şebeke üzerinden yaptığı aramaların artacağı anlaşılmaktadır.

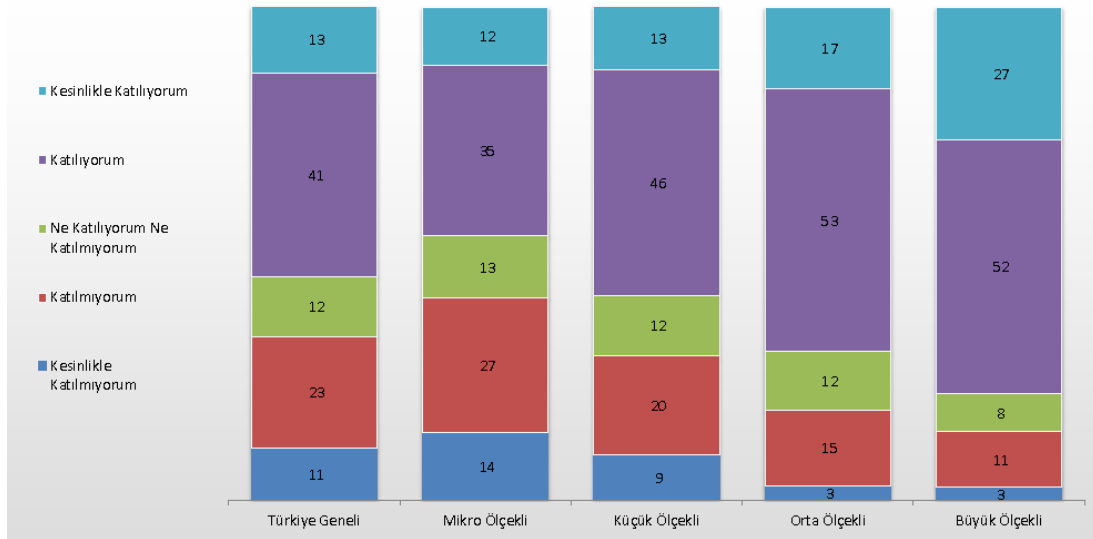
Yapılan anket çalışması kapsamında kurumsal kullanıcılara bir takım önermeler verilerek, o önermeye katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu kapsamda kurumsal kullanıcılardan ilk olarak “Şirkette iken mutlaka cep telefonlarından arama yapılması tercih edilir” önermesini değerlendirmeleri talep edilmiştir:

Şekil 15: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette İken Mutlaka Cep Telefonlarından Arama Yapılması Tercih Edilir” Önermesine Katılım Düzeyi

Buna göre kurumsal kullanıcıların toplam %81’inin bu önermeye katıldıkları görülmekte olup, bu itibarla kullanıcıların çok büyük bölümünün arama yaparken ilk tercihlerinin mobil şebeke hizmetleri olduğu anlaşılmaktadır.

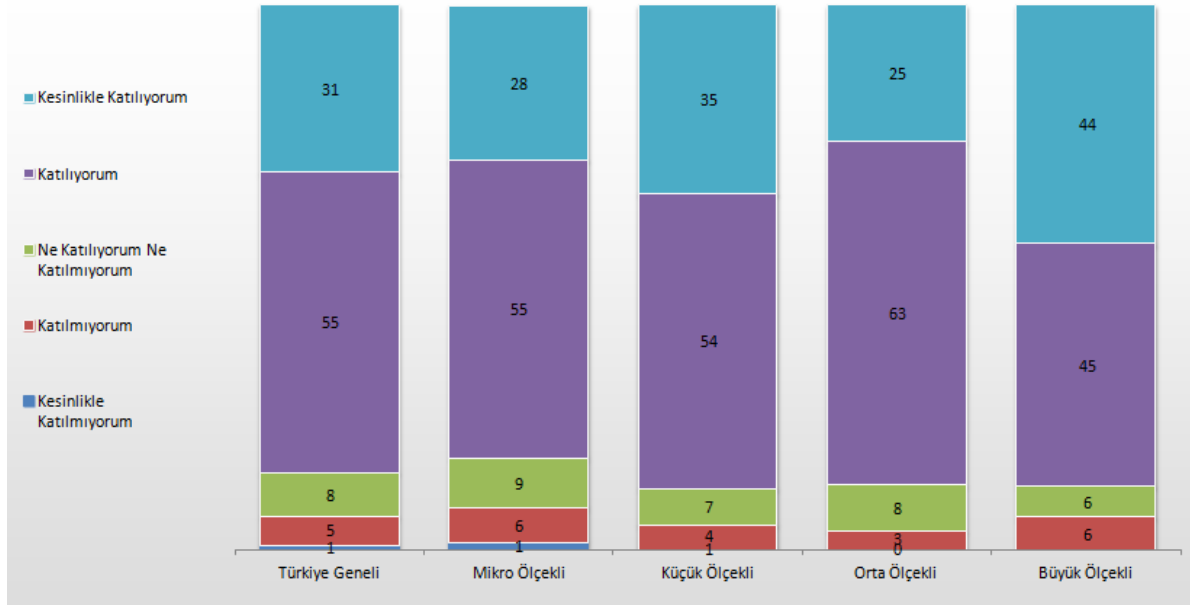
Kurumsal kullanıcılardan “Şirkette iken sabit telefon (hat) aranacağı zaman, öncelikle varsa sabit telefon (hat) kullanılır” şeklindeki önermeyi değerlendirmeleri istenmiştir:

Şekil 16: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette iken sabit telefon (hat) aranacağı zaman, öncelikle varsa sabit telefon (hat) kullanılır” Önermesine Katılım Düzeyi

Buna göre kurumsal kullanıcıların %54'ünün bu önermeye katıldıkları görülmektedir.

Kurumsal kullanıcılardan “Şirkette iken cep telefonu (mobil hatlar) aranacağı zaman, öncelikle cep telefonlarından (mobil hatlardan) arama yapılır” şeklindeki önermeyi değerlendirmeleri istenmiştir:

Şekil 17: Kurumsal Kullanıcıların “Şirkette iken cep telefonu (mobil hatlar) aranacağı zaman, öncelikle cep telefonlarından (mobil hatlardan) arama yapılır” Önermesine Katılım Düzeyi

Buna göre, katılımcıların toplam %86'sının bu önermeye katıldıkları görülmektedir.

Netice itibarıyla, kurumsal kullanıcıların arama hizmetleri kapsamında mobil arama hizmetlerini öncelikli olarak tercih ettikleri ve kurumsal kullanıcıların sabit arama trafiği azalırken mobil trafiğinin arttığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, genel olarak kurumsal kullanıcıların açısından mobil arama hizmetlerinin sabit arama hizmetlerine ikame düzeyinin, bireysel kullanıcılara kıyasla az olmakla birlikte, oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tarife yapısı incelendiğinde ise, yüksek miktarda arama trafiği üreten kullanıcıların ağırlıklı olarak kurumsal aboneler olması nedeniyle, ücret tarifelerinde bir takım farklılıklara gidildiği görülmektedir. Bu çerçevede, kurumsal kullanıcılara yönelik tarifelerde erişim ücretlerinin nispeten yüksek belirlendiği, buna karşın arama tarifelerinin ise nispeten düşük belirlendiği görülmektedir. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu'nun 2007 yılında yayımladığı Tavsiye

Kararında yer verildiği üzere, sabit arama pazarında bireylere ve kurumlara özgü olarak iki ayrı pazar tanımlanmasının yerine sabit arama pazarının altında iki ayrı alt pazar tanımlanmasının daha uygun olduğu değerlendirilebilir. Ancak, rekabet koşulları açısından incelendiğinde serbestleşme sonrası piyasaya giren işletmecilerin öncelikle yüksek trafik üreten kurumsal kullanıcılara yöneldiği ve bu alt pazarda teorik olarak rekabet seviyesinin artacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, kurulu tüm işletmelerin %96'sından fazlasını küçük ve orta ölçekli firmaların (KOBİ) oluşturduğu ve uygulanan anket çalışması ile kullanıcı eğilimleri araştırmalarının sonucuna bakıldığında ise özellikle mikro ve küçük ölçekli şirketlerin bireysel kullanıcı davranışları gösterdikleri görülmektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında, sabit bir noktadan mesken (bireysel) kullanıcılarına ve ticari (kurumsal) kullanıcılara yönelik olarak sunulan arama hizmetleri aynı pazar tanımı içinde yer almaktadır.

3.1.4. Yerel (iliçi) ve illerarası sabit çağrılar

İliçi ve illerarası sabit kamu telefon hizmetlerinin birbirinin ikamesi olup olmadığının değerlendirilmesi, yapılacak ilgili piyasa tanımlaması açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla iki ürünün birbirine ikame olup olmadığını anlamak için talep ve arz yönlü ikame imkânının incelenmesi gerekmektedir.

Talep yönlü ikame özelliği çerçevesinde, son kullanıcıların yerel ve illerarası sabit ses hizmetlerini birbirinin yerine kullanması söz konusu değildir. Zira arayan taraf ile aynı yerel alan içinde bulunan belirli bir numaraya doğru yapılan çağrının farklı bir alandaki diğer bir numaraya yapılacak çağrı ile ikame edilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, abonelerin seçenekleri ve tercihleri dikkate alındığında, işletmeciler abonelere çeşitli arama türleri içeren tarife seçeneklerini bir bütün halinde sunabilmekte ve bu tür tarifeler asıl talep konusunu teşkil etmektedir. Başka bir ifade ile aboneler genellikle arama hizmetlerini bir paket halinde aynı işletmeciden satın almaktadırlar.

Bilindiği üzere, arz yönlü ikame özelliği değerlendirilirken dikkate alınması gereken temel hususlardan biri, varsayımsal bir tekelin tek bir hizmetin fiyatını artırması halinde, fiyat artırımını yapılan söz konusu hizmet türü için müşterilerin diğer işletmecilere geçme imkânının oluşup oluşmayacağıdır. Bu noktadan hareketle, düzenleyici müdahalenin bulunmadığı bir

piyasada iliçi arama tarifelerinin artırılması durumunda illerarası telefon hizmeti sunan işletmecilerin bu hizmeti sunmaya yönelmesi ve tüketicilerin söz konusu hizmetleri bu işletmeciden alabilme imkânının incelenmesi gerekmektedir. Türkiye’de hâlihazırda iliçi, illerarası ve uluslararası telefon arama hizmetleri sunumunda Türk Telekom’un yanı sıra 2013 yılı Kasım ayı itibarıyla sabit telefon hizmetleri pazarında 42 bildirim ve 202 kullanım hakkı kapsamında yetkilendirilmiş Sabit Telefon Hizmeti (STH) işletmecisi bulunmaktadır. İliçi hizmeti sunan/sunacak işletmecilerin aynı zamanda illerarası telefon hizmetini de sundukları/sunacakları düşünüldüğünde, bu hizmetlerin daha çok tamamlayıcı mahiyette oldukları düşünülmektedir. Yine yerleşik işletmeci olan Türk Telekom’un tarifeleri incelendiğinde iliçi ve illerarası aramaları birlikte barındıran tarifelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu kapsamda iliçi ve illerarası telefon arama hizmetleri uygulamada aynı paket kapsamında sunulmaları nedeniyle bu hizmetlerin tamamlayıcı mahiyette olmakta ve aynı pazarın konusunu oluşturmaktadır.

3.1.5. Sabitten mobile aramalar

Sabit bir noktadan başlatılan arama hizmetlerine ilişkin piyasaların sınırlarının tespitinde mobil şebekeye doğru yapılan aramaların, sabit şebekeden yapılan diğer aramalarla aynı piyasada olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Talep yönlü ikame açısından fonksiyonel olarak, sabit şebekeden mobil şebekeye yapılan çağrının diğer bir sabit hatta yapılan çağrı ile ikame edilmesi veya sabit hatta yapılan çağrının mobile yapılan çağrı ile ikame edilmesi her zaman için mümkün değildir. Bununla birlikte, abonelerin seçenekleri ve tercihleri dikkate alındığında, işletmecilerin abonelere mobil şebekeye yönelik aramalar da dâhil olmak üzere çeşitli çağrı türleri içeren tarife seçeneklerini bir bütün halinde paket olarak sunabilme imkânı vardır. Bu bağlamda aboneler genellikle arama hizmetlerini, mobil şebekeye yönelik çağrıları da içeren bir paket halinde aynı işletmeciden satın almaktadır ya da alınan sabit arama hizmetleri belirli bir ücret mukabilinde mobile doğru olan aramalara da izin vermektedir.

Arz yönlü ikame açısından hâlihazırdaki piyasa yapısında sabit bir noktadan başlatılan arama hizmetlerine ilişkin olarak, aramaların mobilde veya sabitte sonlanmasına göre önemli bir farklılık bulunsa da, sabit bir noktadan başlatılan arama hizmetlerini sunmak üzere yetkilendirilmiş işletmeciler (Türk Telekom ve STH işletmecileri) söz konusu hizmetleri hem sabit hem de mobil şebekelerde sonlandırabilmektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, sabitten mobile ve sabitten sabite yapılan aramalar aynı ilgili pazarda yer almaktadır.

3.1.6. Coğrafi olmayan numaralara yapılan aramalar

Sabit bir yerde sunulan telefon hizmetleri göz önüne alındığında, kullanıcıların iliçi, illerarası ve uluslararası arama hizmetlerinin yanı sıra coğrafi konumdan bağımsız numaraları (0800, 444, 118XY ve üç haneli numaralar gibi) aramak suretiyle belirli hizmetleri (sesli arama ve rehber hizmetleri) alabildiği görülmektedir. Talep yönlü ikame özelliği açısından yukarıda sıralanan hizmetlerin birbirlerine veya coğrafi numaralara doğru yapılan aramalara ikame olması söz konusu değildir. Bununla birlikte, arz yönlü ikame açısından, işletmecilerin abonelere sesli arama, rehber hizmetlerine yapılan aramalar, 0800’lü aramalar vb. dâhil olmak üzere arama hizmetlerinin tamamını sunduğu ve abonelerin alım imkânları ve tercihlerinin bu çerçevede şekillenmek durumunda olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, coğrafi olmayan numaralara yapılan aramaların ayrı bir pazar oluşturmamakta ve arama hizmetleri pazarlarının içinde yer almaktadır.

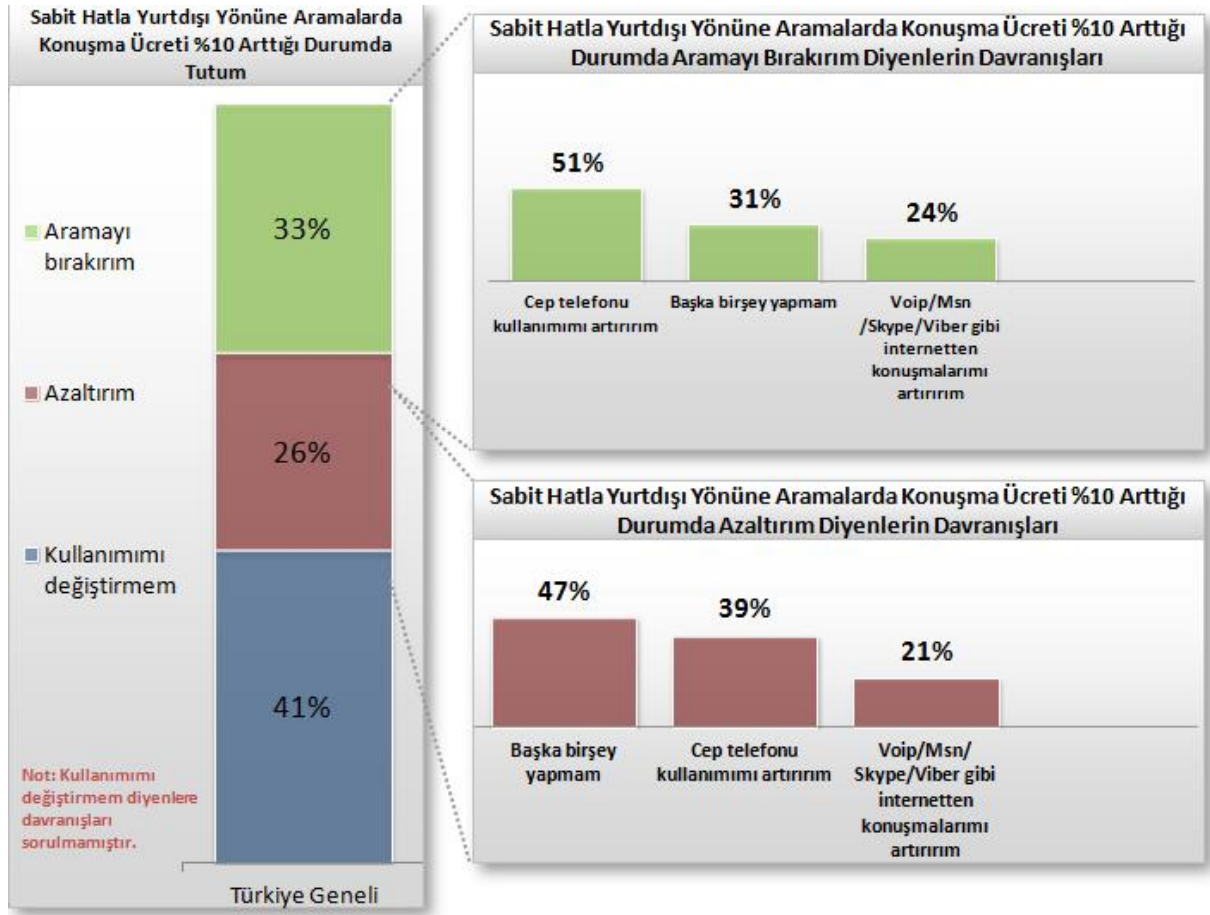
3.1.7. Uluslararası aramalar

Kullanıcıların bir hizmet veya ürünü diğer bir hizmet veya ürünün yerine kullanabilme derecesini gösteren talep yönlü ikame açısından kullanıcıların iliçi, illerarası ve uluslararası çağrıları birbirine ikame olarak algılamadığı açıktır. Arz yönlü ikame açısından değerlendirildiğinde de varsayımsal bir tekelin uluslararası arama hizmetlerinin tarifelerinde geçici olmayan küçük ama belirgin bir miktarda artış yapması durumunda, ulusal boyutta telefon hizmeti sunan diğer işletmecilerin söz konusu artış imkânını kısıtlayacak biçimde bu piyasaya girebilme potansiyelinden söz edilebilir.

Ülkemizde STH işletmecilerinin yetkilendirilmesi ile iliçi, illerarası ve uluslararası sabit arama hizmeti sunmakta olan işletmeci sayısı artmıştır. Tarife yapıları incelendiğinde geleneksel olarak uluslararası çağrıların fiyatlarının yerel ve illerarası aramaların fiyatlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, Türk Telekom’un bireysel EvAvantaj tarifelerinde bulunan abonelerin uluslararası 1. Kademe PSTN yönüne yapılacak çağrıları vergiler dâhil dakikada 16 kuruş olarak ücretlendirilmektedir. Buna göre, uluslararası

tarifelerin paket kapsamında sunulmasından ziyade, ayrıca ücretlendirildiği görülmektedir. Serbestleşmeyi müteakip piyasaya girişlerle birlikte özellikle uluslararası arama hizmetlerinin tarifelerinde önemli ölçüde düşüşler yaşanmıştır. Serbestleşme öncesi söz konusu hizmetlerin tarifelerinin kâr marjları daha yüksek olmasına karşın serbestleşme sonrası bazı işletmecilerin sadece uluslararası hizmet sunmaya yönelmeleri sonucu rekabet koşulları değişmiştir. Ayrıca, 2003 yılı Komisyon Tavsiyesinde ulusal ve uluslararası aramalar olarak iki farklı şekilde tanımlanmış olan bahse konu pazarlar, 2007 yılında öncül düzenleme konusu olmaktan çıkarılmıştır.

Uygulanan anket kapsamında bireysel son kullanıcılara sabit hattan yurtdışına doğru yapılan aramaların ücretlerine %10 zam yapıldığında davranışlarının ne olacağı sorulmuştur:

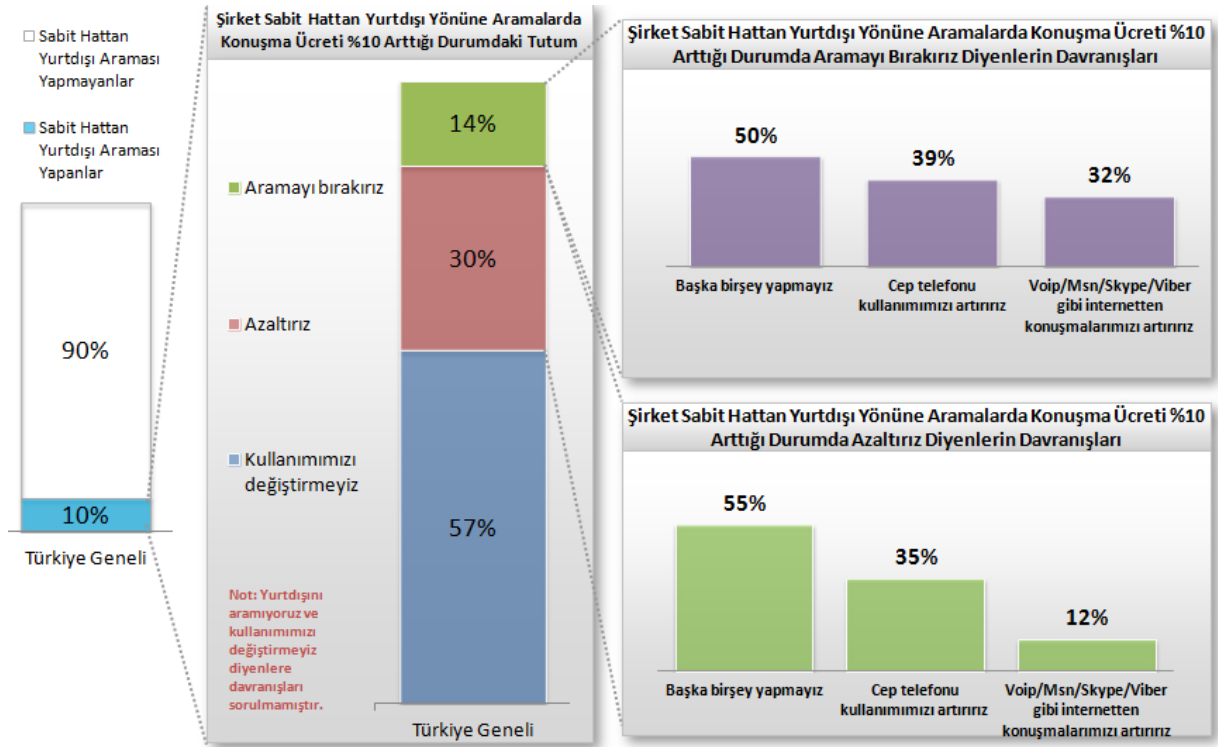

Şekil 18: Yurtdışına Arama Ücretlerine %10 Zam Yapılması Durumunda Bireysel Abonelerin Tutumu

Buna göre sabit hattan yurtdışına doğru aramaların ücretlerine %10 zam yapılması halinde ankete katılanların %33'ü sabit hat üzerinden yurtdışı yönünü aramayı bırakacağını, %26'si

ise azaltacağını belirtmektedir. Böyle bir durumda armayı bırakacak olanların %51'i cep telefonundan yurtdışı aramalarını arttıracığını ifade ederken, bu oran aramayı azaltacağını söyleyenler için %39 olarak belirlenmiştir. Bu itibarla, sabit hattan yurtdışına doğru arama yapanların söz konusu arama ücretlerine %10 zam yapılması halinde %27'si cep telefonu kullanımını arttıracığını ifade etmiştir.

Benzer bir soru sabit şebekeler üzerinden yurtdışına doğru arama yapan kurumsal kullanıcılara da sorulmuştur:

Şekil 19: Kurumsal Kullanıcıların Yurtdışına Arama Ücretlerinin %10 Artması Durumdaki Tutumları

Buna göre sabit hattan yurtdışına doğru yapılan aramaların ücretine %10 zam yapılması durumunda kurumsal kullanıcıların %14'ü sabit hattan yurtdışı yönünü aramayı tamamen bırakacağını söylerken, %30'u ise yurtdışı yönüne aramalarını azaltacağını ifade etmiştir. Bu durumdaki kullanıcılara bir sonraki tutumlarının ne olacağı sorulmuş olup, aramayı tamamen bırakırız diyenlerin %39'u mobil şebekelerden yurtdışına doğru aramalarını arttıracığını ifade etmiş, %32'si ise yurtdışına aramalarını internet üzerinden (skype, viber, vb yöntemlerle) gerçekleştireceğini ifade etmiştir. Sabit hattan yurtdışına aramalarını azaltacağını söyleyen kurumsal kullanıcıların ise %35'i sonrasında mobil şebeke üzerinden aramalarını

arttıracaklarını söylerken, %12'si ise internet üzerinden aramalarını arttıracaklarını ifade etmiştir. Bu itibarla, yurtdışına doğru aramalarda internet üzerinden yapılan görüşmelerin diğer yönlerle doğru aramalara kıyasla daha ön plana çıktığı görülmekle birlikte, böyle bir zam yapılması halinde sabit şebekeden yurtdışını arayan kurumsal kullanıcıların yaklaşık %16'sının mobil şebeke kullanımlarının artacağı anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda sabit hatlarla yurt dışı yönüne gerçekleştirilen aramalar üzerinde de mobilin rekabetçi baskısı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, yukarıdaki iki diyagramda görüldüğü üzere, uluslararası yönlü aramalarda sadece sabit-mobil ikamesi değil, aynı zamanda diğer hizmetlere doğru yapılan aramalarda çok fazla görülmeyen (yönetilemeyen) VoIP baskısının oranı, bu alanda daha fazla hissedilmektedir.

Bu bağlamda, arz ve talep yönlü ikame değerlendirmeleri çerçevesinde ve rekabet koşullarının diğer yönlerle doğru aramalara kıyasla çok daha farklı olduğu göz önüne alındığında, uluslararası yönüne doğru yapılan aramalar ile diğer aramaların ayrı palt pazarlarda yer almaktadır.

3.1.8. Sabit SMS (kısa mesaj hizmetleri)

Bilindiği üzere kısa mesaj hizmeti (SMS - *Short Message Service*), mobile ilave olarak sabit şebeke üzerinden Türk Telekom tarafından da sunulmaktadır. Dolayısıyla arz açısından arama hizmeti ile SMS hizmetinin sunulması açısından bir farklılık görülmemektedir. Bununla birlikte talep yönlü ikame açısından bakıldığında, sabit şebekeler üzerinden perakende seviyede sunulan arama ve SMS hizmetlerinin özellikle fonksiyonellik açısından birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Nitekim SMS hizmetinde fonksiyonellik açısından haberleşmenin yazma ile mümkün olması, arama hizmetinde ise ses ile haberleşmenin gerçekleştirilebilmesi, ayrıca SMS hizmetinde bilgi aktarımının harf ile daha uzun sürede gerçekleştirilmesi buna karşın arama hizmetinde bilgi aktarımında iletilmek istenilenin sözcükler ile daha hızlı iletilebilmesi nedeniyle bu iki hizmet birbirinden ayrı pazarlar olarak değerlendirilmektedir.

3.1.9. Genişbant üzerinden arama (VoB - Voice over Broadband)

Bu hizmet her ne kadar İnternet Protokolü üzerinden sağlanan arama hizmetlerini (VoIP) de barındırır gibi görünse de genişbant üzerinden sağlanan arama hizmetleri (VoB), yetkilendirilmiş işletmeciler tarafından sağlanan yönetilen (managed) sesli arama hizmetlerini içermekte iken, Skype, Viber, Tango ve benzeri VoIP uygulamaları daha çok yetkilendirilmemiş ve ülkemizde henüz düzenleme kapsamında değerlendirilmeyen yönetilmeyen (unmanaged) VoIP arama hizmetlerini kapsamamaktadır. Çünkü yönetilemeyen VoIP hizmetleri halihazırda gecikme, paketlerin sıralamasında hatalar olması ve paket kaybı gibi hizmet kalitesi parametrelerini tam olarak karşılayamamakta ve bu bağlamda hem TDM tabanlı hem de yönetilen VoB hizmetlerine ikame olarak değerlendirilememektedir.

Ancak ses çağrılarını için gerekli olan hizmet kalitesi parametreleri (27.08.2011 tarih ve 28038 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sabit Telefon Hizmetine İlişkin Hizmet Kalitesi Tebliği’nde¹² yer alan bağlantı süresi, arıza bildirim oranı, arıza giderme süresi, arama blokaj oranı, aramanın kurulma süresi) gibi teknik ve sair gerekliliklerin sağlanması paralelinde ve kullanıcı taleplerinin değişimine bağlı olarak, geleneksel ve IP temelli ses hizmetlerinin birbirinin ikamesi olabileceği değerlendirilmektedir. VoB yönteminde iletişim uçtan uca IP üzerinden yapılabileceği gibi iki uç arasında belirli noktalarda IP iletimi yapılırken diğer kesimlerde trafik PSTN şebekesi üzerinden de taşınabilmektedir. İletimin uçtan uca IP üzerinden yapıldığı VoIP hizmetlerinde ise genellikle kullanıcıların çağrı başlatma (coğrafi telefon numarasının çevrilmesi vb.) ve sonlandırma işlemleri geleneksel yöntemlerden farklılık arz edebilmekte ve bu iş modelinde trafiğin PSTN şebekesi üzerinden taşınması durumu ile arasında kullanım açısından büyük farklılıklar ortaya çıkmamaktadır. Ayrıca, hâlihazırda kullanılan VoIP hizmetlerinin, kamu telefon şebekesi üzerinden geleneksel yöntemlerle sunulan ses hizmetlerine göre kalite dezavantajı bulunmakla birlikte, VoB hizmetlerinde böyle bir durum söz konusu değildir ve bahse konu genişbant üzerinden ses hizmetinin gerek Türk Telekom gerekse alternatif STH işletmecileri tarafından kullanılan bir model olduğu bilinmektedir. STH işletmecilerinin internet şebekesi üzerinden ses taşıma (VoB) yöntemini yoğun bir şekilde kullandıkları görülmekte olup, STH işletmecilerinden giden çağrılarının toplam süresi içinde VoB’un payı %58,1’i bulmaktadır. Bu nedenle, genişbant üzerinden sağlanan IP temelli (yönetilebilen) sesli arama hizmetlerinin (VoB)

12

http://www.btk.gov.tr/mevzuat/tebligler/dosyalar/Sabit_Telefon_Hizmetine_Iliskin_Hizmet_Kalitesi_Tebligi.pdf

geleneksel sabit arama hizmetlerine hem talep yönlü ve hem de arz yönlü olarak tam ikame olduğu değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede yönetilemeyen VoIP ile taşınan çağrılar sabit şebeke üzerinden sunulan diğer arama hizmetleri ile aynı pazarda yer almamakta; ancak VoB hizmetleri ise sabit arama pazarında yer almaktadır.

3.1.10. Sabit Mobil İkamesi – Talebin Fiyat Esneklikleri

Anket çalışması sonucunda elde edilen çıktılarına göre, talebin fiyat esneklikleri hesaplanmıştır:

Sabit ve Mobil Hat Kullanımı - Esneklik	Kurum	Hane	Kurum	Hane
Sabit Hatla Cep Telefonu Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,56	-4,17	Orta	Çok Yüksek
Sabit Hatla Sabit Hat Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,84	-3,48	Orta	Yüksek
Sabit Hatla Yurtdışı Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,09	-3,85	Orta	Yüksek
Mobilden Sabit Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,16	-1,60	Orta	Orta
Mobilden Mobil Hat Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,27	-1,23	Orta	Orta
Mobilden Yurtdışı Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Esneklik	-1,68	-1,38	Orta	Orta

Şekil 20: Sabit ve Mobil Hizmetlerine olan Talebin Fiyat Esneklikleri

Buna göre, talebin fiyat esnekliğinin en yüksek olduğu hizmetlerin bireysel kullanıcılara sunulan sabit arama hizmetleri olduğu görülmektedir. Bu hizmetler kapsamında ise -3,48 ile en az esnek olan hizmetin sabit şebekeden sabit şebeke yönüne arama hizmetleri olduğu görülmekte olup, bireysel kullanıcıların sabit şebeke arama hizmetlerini ağırlıklı olarak sabit şebeke yönüne aramalarda kullandığı düşünüldüğünde bu beklenen bir durumdur. Öte yandan, sabit arama hizmetlerinde kurumsal kullanıcıların talep esnekliğinin bireysel kullanıcıların talep esnekliklerine kıyasla daha düşük olduğu görülmekte olup, bu itibarla kurumsal kullanıcılar açısından sabit şebeke arama hizmetlerinin bireysel kullanıcılara kıyasla önemini koruduğunu söylemek mümkündür. Ancak kurumsal kullanıcıların sabit ve mobil şebeke hizmetlerine ilişkin talep esneklikleri kıyaslandığında sabit ve mobil şebekeler yönüne yapılan aramalarda sabit şebeke hizmetlerinin esnekliklerinin mobil şebeke hizmetlerinin esnekliklerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak yurtdışı yönüne doğru yapılan aramalarda kurumsal kullanıcıların taleplerinin mobil şebekelerde sabit şebekeye göre

daha esnek olduğu görülmektedir. Bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde sabit şebekeden yapılan yurtdışına doğru aramaların önemli bir kısmının mobil ve internet üzerinden sunulan hizmetlere kaymış olabileceğini ve yurtdışına doğru aramalarda hala sabit şebeke hizmetlerini kullanan kullanıcıların (sabit şebeke erişim aboneliğine sahip olan kurumsal kullanıcıların %10'u) söz konusu hizmete yapılacak ücret artışlarına duyarlılıklarının düşük olabileceğini söylemek mümkündür.

Aşağıdaki şekilde ise sabit ve mobil şebekeler üzerinden sunulan hizmetlerin birbirleri ile olan çapraz talep esnekliklerine yer verilmektedir:

Sabit ve Mobil Hat Kullanımı - Çapraz Esneklik	Kurum	Hane	Kurum	Hane
Sabit Hatla Cep Telefonu Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Cep Telefonu Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	0,96	2,96	Orta	Yüksek
Sabit Hatla Sabit Hat Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Cep Telefonu Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	1,02	2,34	Orta	Yüksek
Sabit Hatla Yurtdışı Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Cep Telefonu Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	0,42	1,96	Düşük	Yüksek
Mobilden Sabit Hat Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Sabit Hat Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	0,31	0,20	Düşük	Düşük
Mobilden Mobil Hat Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Sabit Hat Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	0,11	0,08	Düşük	Düşük
Mobilden Yurtdışı Yönüne Aramalarda Konuşma Ücreti %10 Arttığı Durumda Sabit Hat Kullanımı Artışı (Çapraz Esneklik)	0,16	0,07	Düşük	Düşük

Şekil 21: Sabit ve Mobil Arama Hizmetlerinin Çapraz Talep Esneklikleri

Buna göre, bireysel kullanıcıların sabit şebeke arama hizmetlerinin çapraz talep esnekliklerinin oldukça yüksek olduğu görülmekte ve sabit şebeke arama hizmetlerinin ücretlerinde artış yaşandığında bireysel abonelerin mobil şebekeler üzerinden yaptığı aramaların trafiğinin önemli ölçüde artacağı anlaşılmaktadır. Kurumsal kullanıcıların sabit arama hizmetlerine ilişkin çapraz esneklikleri ise bireysel abonelere kıyasla daha düşük olmakla beraber, yine de oldukça yüksek seviyededir. Öte yandan, mobil arama hizmetlerinin çapraz talep esnekliklerinin ise hem kurumsal hem de bireysel kullanıcılarda sabit şebekelerden sunulan aynı hizmet türlerine kıyasla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu kapsamda mobil şebekeden yapılan arama hizmetlerinin ücretlerine zam yapılması halinde sabit arama trafiğindeki artışın çok az olacağı anlaşılmaktadır. Bu itibarla genel olarak bakıldığında, mobil şebeke arama hizmetlerinin sabit şebeke arama hizmetleri üzerinde önemli bir rekabetçi baskısının bulunduğu ancak tam tersinin geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu ise pek sabit ve mobil arama hizmetlerinde tek yönlü bir ikamenin

bulunduğuna ve mobil aramanın sabit aramayı ikame ederken, sabit aramanın mobil aramayı ikame etmediğini işaret etmektedir.

3.2. Coğrafi Boyut

Piyasa analizi çalışmasında, ilgili ürün piyasasının yanı sıra söz konusu pazarın coğrafi sınırlarının da belirlenmesi gerekmektedir. İlgili ürünün ikame imkânının var olduğu ve pazar yapısının birbirine benzer olduğu bölgeler, ilgili pazarın coğrafi sınırlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla ilgili ürün pazarının sınırları belirlenirken ilgili ürün pazarı üzerinde rekabet baskısı yaratmayan bölgelerin birbirlerinden ayrılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. İlgili coğrafi pazar, ilgili tarafların ürün veya hizmetlerle arz ve taleplerinin gerçekleştiği, rekabet şartlarının yeterince homojen olduğu ve komşu alanlardaki söz konusu şartların yeterli derecede farklı olması nedeni ile ayırt edilebilir nitelikte olduğu alanı ifade etmektedir. Konu bu kapsamda düşünüldüğünde, perakende seviyede sabit arama hizmeti pazarının coğrafi sınırlarının tespit edilebilmesi için hizmetin talep ve arz yönlü ikame imkânlarının incelenmesi gerekmektedir.

İlgili coğrafi piyasanın kapsamının belirlenmesinde arz açısından genellikle işletmecinin şebekesinin kapsadığı coğrafi alan önemli bir parametredir. Bunun yanı sıra yasal ve diğer düzenleyici kısıtlar bu konuda kıtas olabilmektedir. Ülkemizde STH işletmecilerinin yetkilendirilmesi ile Türk Telekom'un yanı sıra sabit telefon hizmeti sunmakta olan diğer işletmeciler de arama hizmeti piyasasına giriş yapmıştır. Piyasada yer alan söz konusu işletmecilerin hizmet sunabilecekleri coğrafi alan ülke genelini kapsamaktadır. Ayrıca, yetkilendirmeler sonrası söz konusu hizmetlere ilişkin olarak işletmeciler arasındaki rekabet seviyesinde bir artış olmakla beraber, bu durumun farklı coğrafi alanlar arasında rekabet koşulları açısından ayırt edilebilir derecede farklılıklar oluşturacak düzeyde olmadığı düşünülmektedir.

Bu bakımdan sabit arama hizmetleri ile ilgili coğrafi pazarın ülke genelidir.

3.3. İlgili Pazar Tanımı

Yukarıda yapılan değerlendirmeler neticesinde, arz ve talep yönlü ikame edilebilirlik düzeylerine göre, perakende seviyede sabit arama hizmetlerine ilişkin ilgili pazar;

coğrafi olmayan numaralar ile genişbant üzerinden yönetilebilen arama hizmetleri (VoB) de dâhil olmak üzere bireysel ve kurumsal kullanıcılara yönelik olarak sabit bir yerden sunulan

- ***iliçi ve illerarası ve mobil yönüne doğru arama hizmetleri ve***
- ***uluslararası arama hizmetleri***

olup, coğrafi pazar ise;

bu hizmetleri sunan işletmecilerin yetkilendirildiği ve hizmet verebilecekleri fiziksel alan dikkate alınarak, ülke (Türkiye) genelidir.

4. İLGİLİ PAZARDA DÜZENLEME GEREKSİNİMİ

4.1. Üçlü Kriter Testi

AB Komisyonu'nun 17 Aralık 2007 tarih ve 2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararında¹³ Komisyon tarafından *öncül düzenlemeye tabi tutulması öngörülmemeyen pazarlarda*;

- Pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engel veya engellerin olması,
- İlgili piyasada, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağı beklenmemesi ve
- Rekabet kurallarının tek başına uygulanmasının piyasa yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz olması

koşullarının birlikte gerçekleşmesi durumunda düzenleyici kurumların ilgili pazarda öncül düzenleme yapabileceği belirtilmiştir.

Ülkemizde ise 27.11.2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 28480 sayılı "Pazar Analizi Yönetmeliği"nin 7'nci maddesinin birinci fıkrasında;

"Pazar analizi sürecinde ilgili pazarın düzenleme gereksinimine aşağıdaki koşulların birlikte gerçekleşmesi durumunda karar verilerek, pazar analizi sürecine devam edilir.

- a) Pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engel veya engellerin olması,*
- b) Pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağı beklenmemesi,*
- c) Rekabet hukuku kurallarının tek başına uygulanmasının pazar aksaklıklarını gidermede yetersiz olması"*

hükmü yer almaktadır. Buna göre, ülkemizde elektronik haberleşme sektöründe gerçekleştirilecek öncül düzenlemeye konu olabilecek her bir pazar analizi sürecinde üçlü kriter testinin uygulanması gerekmektedir.

AB Komisyonu'nun 2007 yılındaki 2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararı'nda üye ülkelerden, öncül düzenlemeye tabi tutulması düşünülen ve söz konusu Tavsiye Kararında yer almayan piyasalar için üçlü kriter testinin yapılarak ilgili piyasadaki düzenleme gereksiniminin analiz edilmesi istenmiştir. Ancak hem anılan Tavsiye Kararı'nda hem de Avrupa Düzenleyiciler

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:344:0065:0069:en:PDF>

Grubu (ERG) raporlarında¹⁴ üçlü kriter testi için yapılan analizin ispat yükünün EPG'ye sahip işletmeciyi belirlemedeki analizi hiçbir surette aşmayacağı ve üçlü kriter testinin düzenleme gereksinimini tespit etmek için yapılan bir ön değerlendirme olduğu açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla ERG'nin (yeni adıyla BEREC'in) üçlü kriter testine ilişkin raporunda üye ülkelerin düzenleyici kurumlarının üçlü kriter testinde düzenleme gereksinimine ilişkin inceleme detayının hiçbir durumda etkin piyasa gücünün tespit edilmesinde gerek duyulan analizden daha kapsamlı ve ayrıntılı olamayacağı belirtilmektedir.

2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararında belirtilen ve Pazar Analizi Yönetmeliğinin 7'nci maddesinde de yer verilen üçlü kriter testi ile düzenleyici kurumlar tarafından yapılacak olan düzenlemelerin, rekabetin tesis edildiği veya alternatif işletmecilerin pazara kısa ve orta vadede girebileceği pazarlarda yapılmaması ve benzer şekilde anti-tröst veya ardıl (*ex-post*) rekabet kurallarının uygulanmasının yeterli görüldüğü pazarlarda düzenleme yapılmaması gerektiği ifade edilmektedir. ERG (BEREC) tarafından 2008 yılında yayımlanan “Üçlü Kriter Testinin Uygulanması Kılavuzu”nda (*ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test*) ise ilk ölçüt olan “pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engel veya engellerin olması” hususu;

- Batık maliyetlerin varlığı,
- Kolaylıkla tekrarlanamayan altyapıların kontrolünü elinde bulundurma,
- Sermaye ve finans kaynaklarına erişim kolaylığı,
- Ölçek ve kapsam ekonomilerinin varlığı,
- Dikey bütünleşme,
- Pazarlama ve dağıtım kanallarına hâkim olma ile
- Ürün ve hizmet çeşitlendirmesi yapabilme

boyutlarıyla ele alınmaktadır.¹⁵ Aynı dokümanda ikinci ölçüt olan “ilgili pazarda, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağı beklenmemesi” hususu ise;

- Fiyat eğilimleri ve fiyatlandırma davranışları,
- Kolaylıkla tekrarlanamayan altyapıların kontrolünü elinde bulundurma ve
- Paket satış gibi hizmet çeşitlendirmeleri yapabilme

¹⁴ ERG (08) 21, Report on 3 Criteria Test

¹⁵ ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test, 2008, (ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604), s.3, http://erg.eu.int/doc/publications/erg_08_21_erg_rep_3crit_test_final_080604.pdf

temelinde ele alınmaktadır.¹⁶

Bu bağlamda 2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararının Dibacesinin altıncı paragrafında da belirtildiği üzere; birinci ve ikinci kritere ilişkin yapılacak değerlendirmeler pazar analizlerinde düzenleme yokluğunda, giriş engelleri (batık maliyetleri içerecek şekilde), pazar yapısı ve dinamiklerine (pazar payları, ücretler, trendler, alternatif şebekelerin varlığı) ilişkin ileriye dönük bir yaklaşımla yapılan analizleri içerecektir. Son kriter olarak da “rekabet kurallarının tek başına uygulanmasının pazar yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz olması” ölçütü değerlendirilmektedir. Bu kriter bağlamında piyasa başarısızlıklarının giderilmesinde rekabet hukukunun yeterli olup olmadığı incelenmektedir. Bu kapsamda rekabet karşıtı davranışların odaklandığı noktalar, bu noktaların belirlenmesinin zorluk derecesi, bu davranışların telafisi imkânsız zararlara neden olup olmadığı ve uzun dönemde etkin rekabetin sağlanması için düzenleyici müdahalelerin gerekip gerekmediği analiz edilmektedir.¹⁷

Bu çerçevede, bu bölümde sabit şebeke üzerinden arama hizmetlerine yönelik olarak ilgili pazarda üçlü kriter testine ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.

4.1.1 İlk Koşul

Üçlü kriter testinin ilk koşulu “*pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engelin olması*” olup, ERG (BEREC) tarafından 2008 yılında yayımlanan “Üçlü Kriter Testinin Uygulanması Kılavuzu”nda (*ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test*) bu kriterin değerlendirilmesinde;

- Batık maliyetler,
- Kolaylıkla tekrarlanamayan altyapıların varlığı,
- Teknolojik üstünlük,
- Mali kaynaklara kolay veya ayrıcalıklı erişim,
- Ölçek ve kapsam ekonomileri,
- Dikey bütünleşme,

¹⁶ ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test, 2008, (ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604), s. 3-4

¹⁷ ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test, 2008, (ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604), s. 4

- Dağıtım ve satış ağlarının genişletilmesinde karşılaşılan engeller ile
- Farklılaştırılmış ürün ve hizmetler

dikkate alınmaktadır.

Temel anlamda iki tür giriş engelinden söz edilebilmektedir. Bunlar; yapısal ve hukuksal ya da düzenleyici giriş engelleridir. Yapısal giriş engelleri, başlangıç maliyetleri veya talep koşullarından kaynaklanan ve pazara girişleri engellemek ya da geciktirmek suretiyle yerleşik işletmeci ile alternatif işletmeciler arasında asimetric koşullara yol açan engellerdir. Maliyet avantajları, büyük ölçek ve kapsam ekonomileri, kapasite kısıtlamaları ve yüksek başlangıç maliyetleri ile tanımlanan pazarlarda, pazara giriş önünde yüksek giriş engellerinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca teknik olarak tekrarlanması ekonomik açıdan makul olmayan şebekelerin ya da şebeke bileşenlerinin varlığı durumunda da benzer giriş engelleri ile karşılaşılabılır. Pazara yeni giriş yapacak işletmecilerin söz konusu pazardaki hizmetleri sunabilmeleri için temel anlamda iki seçenekleri bulunmaktadır. Bunlar yüksek düzeyde batık maliyet içeren yaygın bir sabit altyapı şebekesinin kurulması ya da bu hizmeti diğer işletmecilerden toptan düzeyde satın alarak ilgili hizmetlerin perakende düzeyde son kullanıcılara sunulmasıdır. İlk seçenek, gerektirdiği yüksek batık maliyetler ve geçiş haklarının kapsamındaki yüksek maliyetler açısından değerlendirildiğinde çok ciddi bir yapısal engel niteliğindedir. Ancak ikinci seçenek için toptan düzeyde yerleşik işletmeciden temin edilecek hizmetlerin düzenleyici kurum tarafından düzenlenmiş hizmetler olması durumunda bu engellerin söz konusu olmayacağı söylenebilecektir.

Hukukî ya da düzenleyici giriş engelleri, pazardaki oyuncuların konumunu doğrudan etkilemektedir. İlgili pazarlarda faaliyet gösterecek işletmecilerin sayısını sınırlandıran veya kısıt kaynak tahsisi gerektiren yetkilendirmeye ilişkin hususlar, pazara giriş önünde hukuksal ve idari giriş engelleri niteliğindedir. Bilindiği üzere önceki yetkilendirme rejiminde benimsenen görev sözleşmesi, imtiyaz sözleşmesi, telekomünikasyon ruhsatı veya genel izin başlıkları altındaki yetkilendirme türleri, 5809 sayılı EHK'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte kullanım hakkı ve bildirim usulüne dönüştürülerek hem daha etkin ve şeffaf bir yetkilendirme rejimi benimsenmiş hem de potansiyel işletmecilerin sektöre girişleri kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda sabit arama hizmetleri pazarında Türkiye'de Türk Telekom'un yanı sıra 2013 yılı Kasım ayı itibarıyla 42 bildirim ve 202 kullanım hakkı kapsamında yetkilendirilmiş STH işletmecisi bulunmaktadır. Sektörde faaliyette bulunan işletmeci sayısı ise daha azdır. Sabit telefon hizmetleri (STH) sunan işletmecilerin 2013 yılının ikinci çeyreği itibarıyla kullanıcı

bilgilerine bakıldığında, taşıyıcı ön seçimi kullanıcı sayısının 212.871, arama bazında taşıyıcı seçimi kullanıcı sayısının ise 93.334 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Diğer yöntemlerle STH işletmecilerini kullanarak arama yapan kullanıcı sayısı ise 1.077.760'tır.

Bu bağlamda ülkemizde genel olarak ilgili hizmet için pazara girişi zorlaştıracak hukuki ve idari engellerin mer'î mevzuat açısından değerlendirildiğinde mevcut olmadığı söylenebilir.

Bununla birlikte yüksek giriş engellerinin geçici olup olmadığı konusu da önemlidir. Buna göre toptan düzeyde bir erişim yükümlülüğü ve maliyet esaslı tarife belirleme yükümlülüğünün mevcut olması durumlarında ilgili pazarda yüksek giriş engellerinin değerlendirilmesinde anılan kriterlerin bahse konu giriş engellerini ortadan kaldırma potansiyeli söz konusudur¹⁸. Ayrıca sabit şebekede çağrı başlatma pazarında bahse konu olan THK yükümlülüğü dâhil ilgili toptan pazarların konusunu teşkil eden düzenleyici tedbirlerin toplam etki ve faydası da piyasaya giriş önündeki engelleri minimize etmektedir. Yine genişbant şebekeleri üzerinden sunulan VoB hizmetleri de hem ülke içinde hem de uluslararası aramalarda kullanılan yöntemler olması nedeniyle, piyasaya giriş önündeki engeller hayli azalmıştır.

Giriş engellerinin düzenleyici müdahalenin yokluğunda varlığını sürdüreceği değerlendirmesi yapılırken ilgili pazara başarılı girişlerin gerçekleştiği ya da gerçekleşmek üzere olduğunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Yerleşik işletmecinin finansal kaynaklara ayrıcalıklı erişebilmesi, ürün farklılaştırmasından faydalanabilmesi veya geniş satış ve dağıtım ağlarına sahip olması durumları, pazara girişleri zorlaştırmaktan ziyade girişlerin mevcut pazar gücünü sınırlandırabilecek yeterlilikte olup olmadığı ile ilgilidir.

Dolayısıyla perakende seviyede sabit arama hizmetleri pazarında, piyasaya giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engelin bulunmamaktadır.

¹⁸ ERG (08) 21, s3

4.1.2 İkinci Koşul

Üçlü kriter testinin ikinci koşulu; “*ilgili piyasada, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağıının beklenmemesi*”dir. Avrupa Komisyonu’nun 2007 yılındaki Tavsiye Kararı, bu koşulun geçerli olup olmadığının, ileriye yönelik bakış açısı ile değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. İkinci kriter, ilgili pazarda yüksek ve geçici olmayan giriş engellerinin mevcut olması durumunda bile pazara özgü yapısal etkenlerin veya pazar niteliklerinin ilgili pazarın belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi bir yapıya yönelik yönelmeyeceğinin incelenmesi ile ilgilidir.

Üçlü kriter testinin uygulamalarına bakıldığında, ikinci kriter ile pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engelin olması şeklindeki ilk kriterin zaman zaman birbirleri ile ilişkilendirilebildiği görülmektedir. Zira ilgili pazarda yüksek ve geçici olmayan özellikle yapısal giriş engellerinin bulunduğu bir pazarın kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşması beklenen bir durum değildir.

İkinci koşulun değerlendirilmesinde; ERG (BEREC) dokümanlarında (ERG (08) 21);

- Pazar payı,
- Fiyatlar ve fiyatlama eğilimi,
- Kolayca tekrarlanamayan altyapıların kontrolü,
- Ürün/hizmet farklılaştırması (paket satış gibi),
- Genişleme önündeki engeller ve
- Potansiyel rekabet

ölçütlerinin ele alınabileceği belirtilmektedir.

Pazar payları, ilgili pazarın kendiliğinden rekabetçi ortama yönelemeyeceğine ilişkin değerlendirmede en önemli ölçütlerden biridir. Pazar payları;

- Trafik miktarı,
- Sahip olunan kapasite ya da
- Önceki yıllardaki gelir bilgilerine

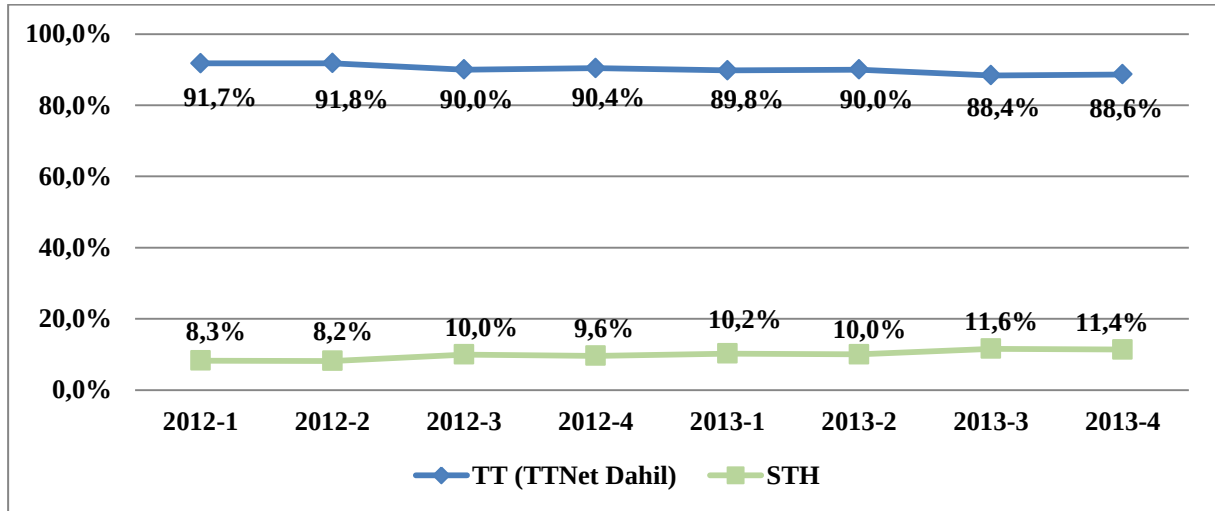
göre hesaplanabilmektedir. Pazar Analizi Yönetmeliği çerçevesinde EPG tespitinde sadece pazar payları temelinde bir belirleme yapılmamakta, ilgili piyasanın bütün iktisadi özellikleri göz önünde bulundurularak EPG’nin var olup olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu noktada

süregeleyen yüksek pazar payları EPG olgusuna işaret ederken, yıllara göre azalan pazar payları rekabetçi pazar yapısına doğru yol alındığını göstermektedir. Ancak azalan pazar payları tek başına bu kriterin sağlanmasına yönelik yeterli bir gerekçe olmayabilir. Örneğin, ilgili piyasadaki hizmetlere ilişkin fiyatların, rekabetçi düzeyin belirgin ve geçici olmayan surette üzerinde seyretmesi ve aşırı kârlılık olgusu piyasa gücüne ilişkin önemli bir gösterge niteliğinde olabilmektedir. Bilindiği gibi ‘etkin piyasa gücü’ kavramı Pazar Analizi Yönetmeliği’nin ‘Tanımlar’ başlıklı 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde;

“işletmecinin, ilgili elektronik haberleşme pazarında, tek başına ya da diğer işletmecilerle birlikte rakiplerinden, kullanıcılarından ve tüketicilerinden fark edilir bir şekilde bağımsız olarak hareket edebilmesine imkân sağlayan ekonomik gücü”

olarak tanımlanmaktadır.

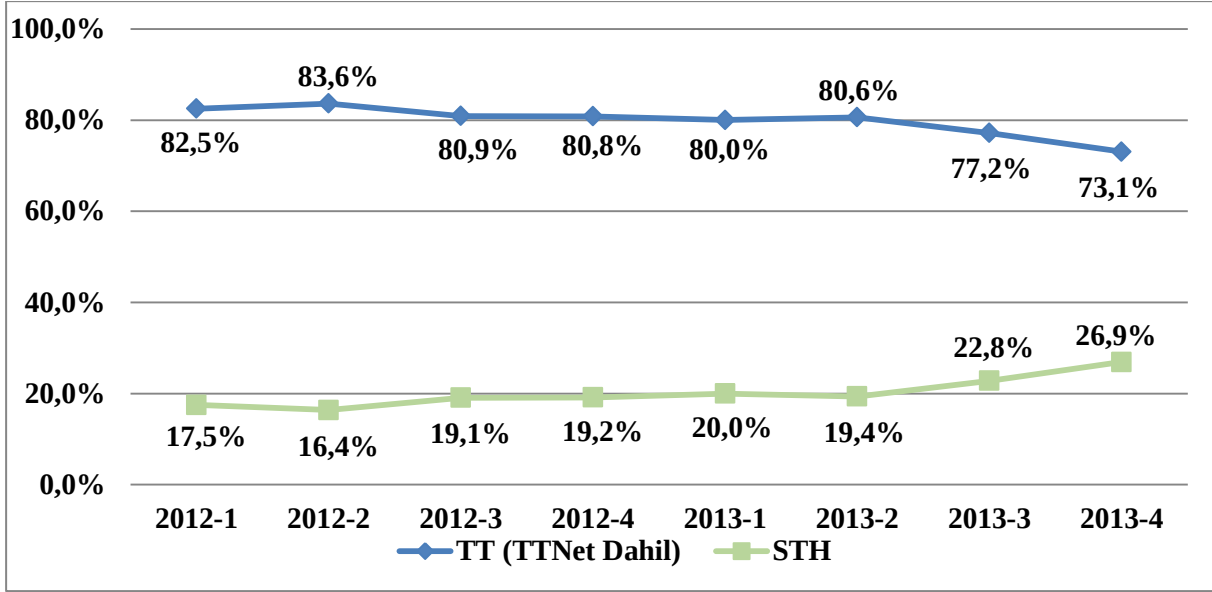
Aşağıda STH işletmecileri ve Türk Telekom’un şehir içi trafiğine ait payları karşılaştırılmaktadır. Buna göre STH işletmecilerinin 2013 yılı sonundaki pazar payları yaklaşık %11,4 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 22: STH–TT(TTNet Dahil) Çağrı Başlatma (Şehiriçi) Trafik Kıyaslaması, %

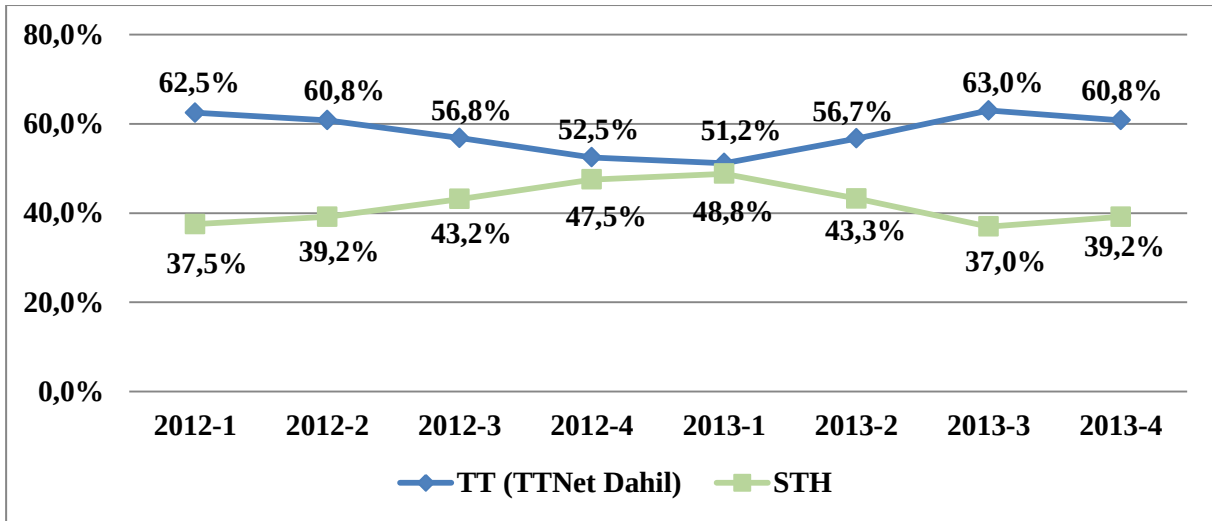
Aşağıda ise STH işletmecileri ve Türk Telekom’un şehirlerarası trafikteki payları karşılaştırılmaktadır. Buna göre 2013 yılı sonunda şehirlerarası trafikte STH işletmecilerinin pazar payı %26,9 olarak gerçekleşirken Türk Telekom’un pazar payı ise %73,1 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 23: STH-TT Çağrı Başlatma (Şehirlerarası) Trafiki Kıyaslaması, %

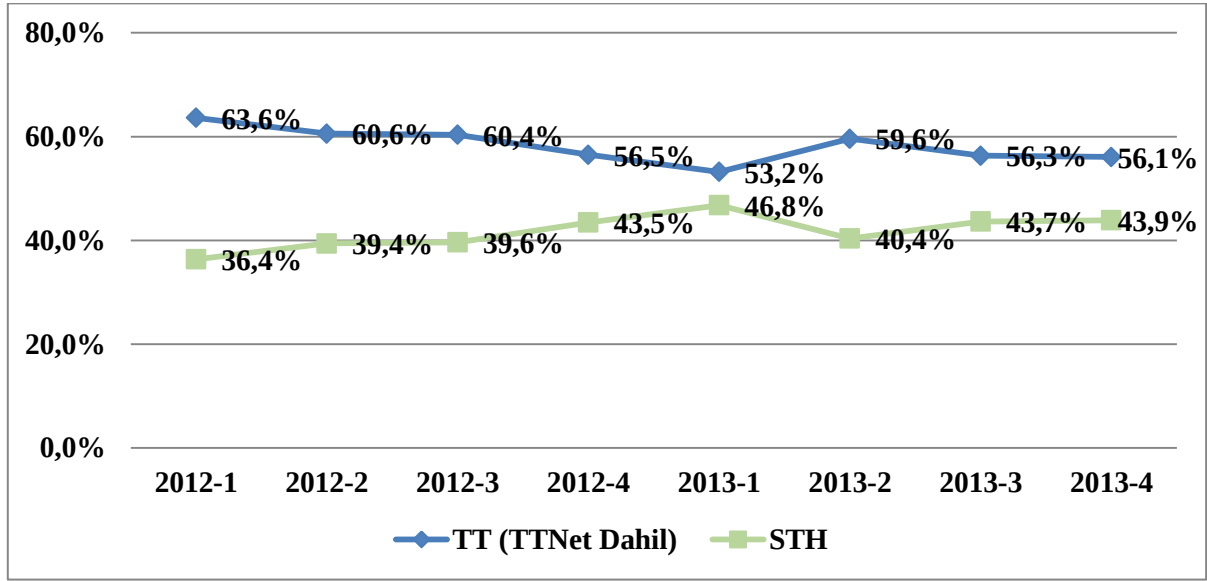
Aşağıda ise STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un mobile doğru çağrı trafiğine ilişkin pazar payları karşılaştırılmaktadır. STH işletmecilerinin 2013 yılı sonunda aldıkları pay yaklaşık %39,2 olmuştur. Türk Telekom'un pazar payı ise %60,8'dir.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 24: STH-TT Çağrı Başlatma (Mobile doğru) Trafiki Kıyaslaması, %

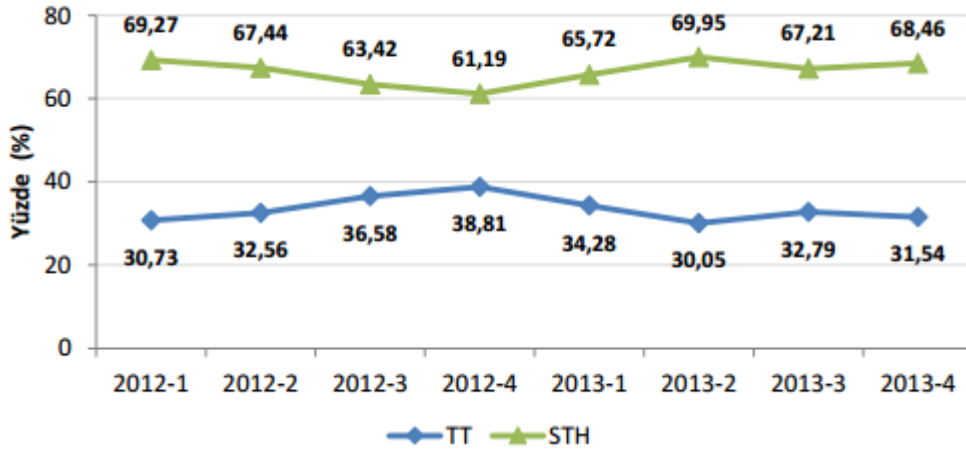
Aşağıda STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un yurtdışına doğru çağrı trafiklerine ait pazar payları karşılaştırılmaktadır. Söz konusu pazarda Türk Telekom'un payı 2013 yılı sonunda yaklaşık %56,1 iken, aynı dönemde STH işletmecilerinin payı ise %43,9 olmuştur.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 25: STH–TT Çağrı Başlatma (Yurtdışına doğru) Trafiki Kıyaslaması, %

Aşağıda ise STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un sabit şebekede sonlandırdıkları uluslararası çağrı trafiğine ilişkin pazar paylarına yer verilmektedir. 2013 yılının sonunda Türk Telekom'un söz konusu trafikten aldığı pay %31,54 iken, STH işletmecilerinin payı ise aynı dönemde %68,46 olmuştur.

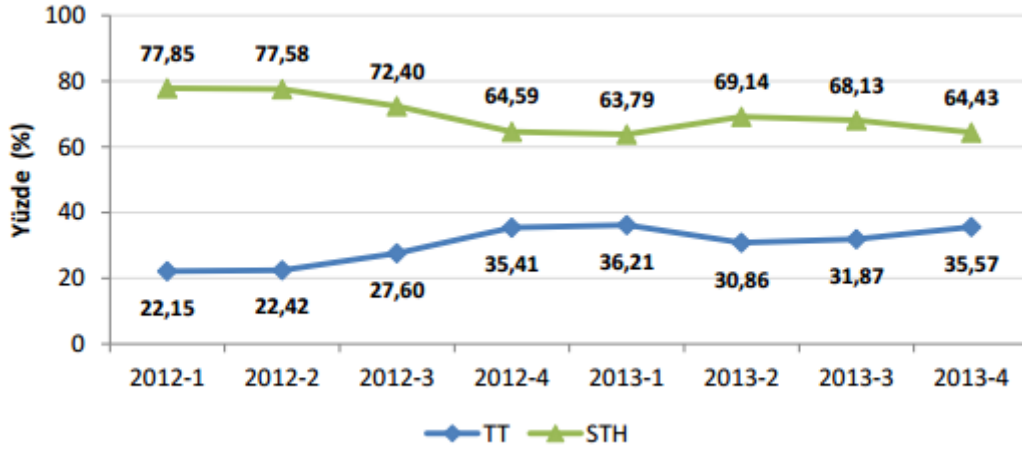

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 26: STH–TT Sabitte Sonlandırılan Uluslararası Çağrı Trafiki Kıyaslaması, %¹⁹

¹⁹ Kurumumuza, işletmeciler tarafından 3 ayda bir gönderilen veriler ışığında TTNNet tarafından hâlihazırda böyle bir hizmet sunulmamaktadır.

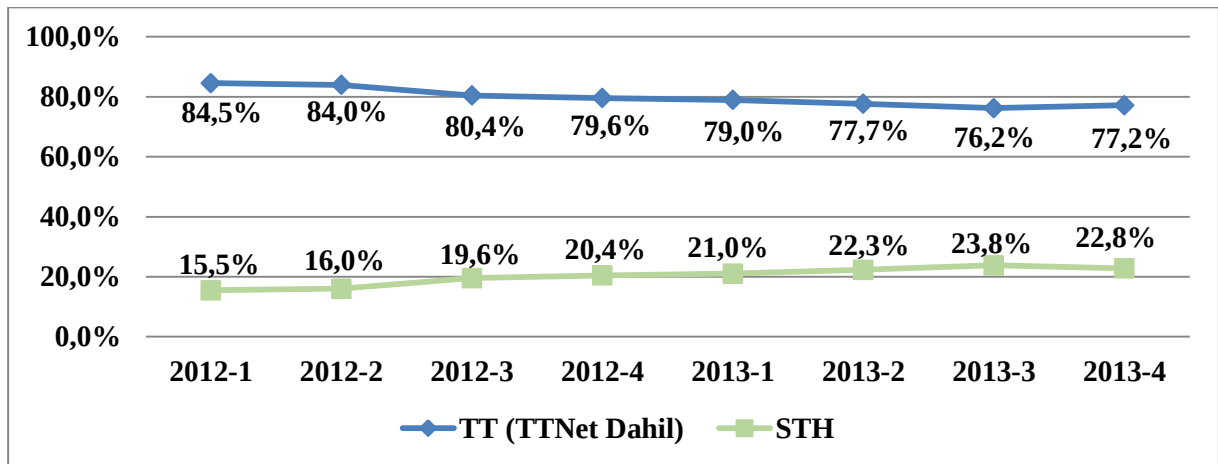
Aşağıda ise STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un mobil şebekelerde sonlandırdıkları uluslararası çağrı trafiğine ait pazar payları karşılaştırılmaktadır. Buna göre STH işletmecileri 2013 yılı sonunda %64,43 pazar payına sahipken, Türk Telekom %35,57'ye sahiptir.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 27: STH-TT Mobilde Sonlandırılan Uluslararası Çağrı Trafik Kiyaslaması, %²⁰

Aşağıda ise STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un sabit şebekede başlatılan toplam trafik miktarındaki paylarına yer verilmektedir. Buna göre STH işletmecilerinin söz konusu trafikteki payı 2013 yılı sonunda yaklaşık %22,8 iken, Türk Telekom'un payı ise aynı dönemde yaklaşık %77,2 olmuştur.

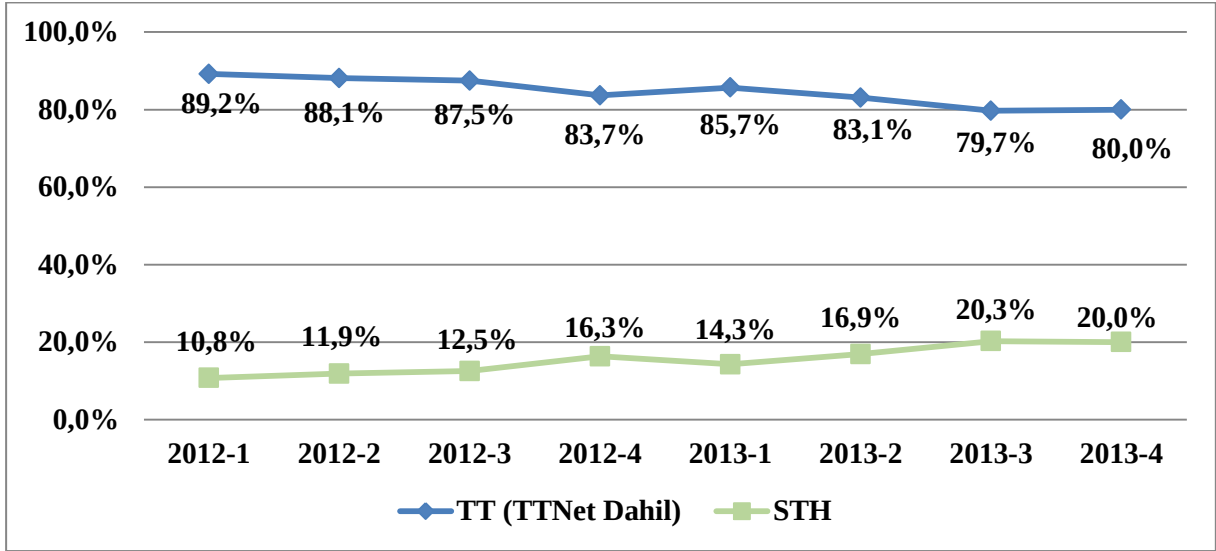

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 28: STH-TT Sabitten Başlatılan Toplam Trafikteki Payları, %

²⁰ Kurumumuza, işletmeciler tarafından 3 ayda bir gönderilen veriler ışığında TTNet tarafından hâlihazırda böyle bir hizmet sunulmamaktadır.

STH işletmecilerinin toplam gelirleri ile Türk Telekom'un telefon hizmetlerine ait gelirlerine göre pazar paylarına yer verilmektedir. Söz konusu gelirlere göre STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un pazar payları 2012 yılı birinci çeyreğinde sırasıyla %11 ve %89 iken söz konusu pazar payları 2013 yılının sonunda sırasıyla %20 ve %80 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: BTK Üç Aylık Pazar Verileri Raporu

Şekil 29: STH–TT Telefon Hizmetleri Gelirlerine göre Pazar Payları, %²¹

Ancak STH işletmecilerinden en fazla aboneye sahip olan işletmeci ise Türk Telekom'un iştiraki olan TTNET'tir.

Üçlü kriter testinin ikinci koşulu olan ilgili pazarın kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşamayacağına ilişkin dikkate alınması gereken önemli bir husus 'kolayca tekrarlanamayan alt yapıların kontrolüdür. Yerleşik işletmeci tarafından tekrarlanması zor alt yapıların kontrol edilmesine ilişkin değerlendirmede düzenleyici kurum, alternatif işletmecilerin pazara girişlerine olanak tanıyacak alternatif alt yapıların durumunu göz önünde bulundurabilir. İlgili pazarda tekrarlanması gereken altyapı Türk Telekom için değil alternatif işletmeciler için söz konusudur. Ancak gerçekleştirilmiş olan hukuki/idari düzenlemeler ve yetkilendirmeler ve mezkûr pazara ilişkin toptan seviye düzenlemeleri ile birlikte düşünüldüğünde, alternatif işletmecilerin pazara girişleri hukuken mümkün kılınsa bile,

²¹ Türk Telekom'un bağlantı/nakil, aylık sabit ücret ve arama gelirlerini kapsarken STH işletmecileri için STH hizmetlerinden elde ettikleri toplam net satış gelirlerini kapsamaktadır.

kolayca tekrarlanamayacak alt yapıların kontrolünün şebeke yaygınlığı, yüksek batık maliyetler ile ölçek ve kapsam ekonomileri dikkate alındığında hâlâ yerleşik işletmecide olduğu değerlendirilmektedir. Ancak Turkcell Superonline'ın ve kısmen diğer işletmecilerin altyapı çalışmaları ile mevcut altyapıların paylaşımı yönünde getirilen düzenlemelerin kolayca tekrarlanamayacak altyapıların kontrolü bağlamında darboğaz sorununu belirli ölçüde azalttığı görülmektedir.

Buna ek olarak daha çok olgunlaşmış pazarlarda söz konusu olan ürün farklılaştırması imkânının alternatif işletmecilerin girişlerini zorlaştırma durumu incelenmelidir. Ayrıca giriş engellerinin daha düşük olduğu piyasalarda rekabetin daha kolay oluşabildiği, nispeten doygun pazarlarda ise tüketicilerin uzun dönemli taahhütlerle bağlandığı görülebilmektedir. Son olarak, potansiyel giriş tehditlerine karşılık olarak piyasadaki fiyatların rekabetçi düzeylerin üzerine çıkamadığı gözlemlenebilir. Bununla birlikte piyasaya girişin önünde belirgin engellerin bulunması durumunda bu tehdit ortadan kalkacak ve fiyatlar yükselebilecektir. Ancak alternatif şebekelerin kurulması, sabit şebekede başlatma pazarında bahse konu olan THK yükümlülüğü dâhil ilgili toptan pazarlardaki tüm düzenleyici tedbirler de piyasaya giriş önündeki engelleri minimize etmektedir. Yine genişbant şebekeleri üzerinden sunulan VoB hizmetleri de hem ülke içinde hem de uluslararası aramalarda kullanılan yöntemler olması nedeniyle, piyasaya giriş önündeki engeller hayli azalmıştır.

Elektronik haberleşme pazarına yeni girecek olan alternatif işletmecilerin, pazarda hâlihazırda hizmet sunan ve belli bir abone kitlesine sahip olan yerleşik işletmeciler ile rekabet ederek son kullanıcılara hizmet sunabilmeleri için abonelerin gözünde cazip, rekabetçi teklifler getirebilmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte, kendi yetkilendirmeleri kapsamında STH işletmecilerinin kendi altyapıları olmaması durumunda, söz konusu işletmecilerin son kullanıcılara erişim sağlamaları için dikey bütünleşik bir yapıda hizmet sunan yerleşik işletmecilerin şebekesine erişimi zorunlu kılmaktadır. Ancak, bu durum perakende seviyeden daha çok toptan seviye düzenlemeleri ve altyapı yetkilendirmeleri ile ilgilidir. Pazara yeni giren alternatif işletmecilerin perakende pazarda belirli bir abone potansiyeli olan mevcut yerleşik işletmecilerle rekabet etmeye çalışırken, yine bu işletmecilerin kontrolü altında bulunan temel girdilere ihtiyaç duymaları, elektronik haberleşme piyasalarının tipik özellikleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda pazara potansiyel girişleri önlemek veya mevcut rakip işletmecileri pazardan dışlamak amacıyla, yerleşik işletmeciler toptan pazardaki güçlerini kötüye kullanarak çapraz sübvansiyon, yıkıcı

fiyatlandırma, aşırı fiyat ve fiyat sıkıştırması gibi çeşitli rekabet ihlallerine teşebbüs edebilmektedir. Bu nedenle konuya ilişkin düzenlemelerin, sektörde etkin rekabet koşullarının sağlanması ile pazarda belirli bir güce sahip işletmecilerin rekabeti bozucu sonuçlar doğuracak davranışlarının önlenmesi ve tüketicilerin korunması amaçlarına yönelmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, arama hizmetlerine girdi niteliğinde olabilecek olan başlatma ve sonlandırma hizmetleri gibi toptan pazarlarda erişim, arabağlantı, toptan hat kiralama, taşıyıcı seçimi ve taşıyıcı önseçimi gibi hizmetlerin maliyet esaslı tarifeler üzerinden sunulması ve yerleşik işletmecinin yıkıcı fiyat ve fiyat sıkıştırması gibi rekabet karşıtı uygulamalara gitmemesinin temin edilmesi önem arz etmektedir.

BEREC tarafından 24 Mayıs 2012 tarihinde “Pazar Tanımında Sabit-Mobil İkame Etkisi”²² adlı çalışma yayımlanmıştır. Söz konusu çalışma kapsamında düzenleyici kurumlar nezdinde yapılan anketten elde edilen veriler kullanılarak son dönemde tartışılan sabit-mobil ikamesinin pazar tanımlarına nasıl yansıtılması gerektiği konusunda düzenleyici kurumlara yardımcı olmak amacı ile FMS’in geleneksel sabit pazar başarısızlıklarına potansiyel etkisi analiz edilmektedir. BEREC raporunda sabit mobil ikamesinin geleneksel sabit pazara olan etkileri üzerinde farklı senaryolar bulunmaktadır. BEREC’e göre FMS’in geleneksel sabit pazarlardaki pazar başarısızlıkları (rekabet aksaklıkları) üzerinde etkisi olması mümkün olup, belirli bir düzeyde de olsa rekabetin/ikamenin olması bazı geleneksel problemleri çözebilmektedir. BEREC raporuna göre sunulan hizmetler arasından simetrik ya da asimetrik ikame olup olmamasının sabit ve mobil hizmetlerin aynı pazarda ya da farklı pazarda değerlendirilmesinde rol oynayabileceği ifade edilmiştir. Her iki hizmetin aynı pazarda tanımlanmaması durumunda düzenleyici kurumların asimetrik (mobil kaynaklı) ikameyi üçlü kriter testinde, rekabetin değerlendirilmesinde ya da yükümlülüklerin getirilmesinde göz önüne alması gerekmektedir.

Netice itibarıyla ilgili pazar analizinin üçlü kriter testinin ikinci koşulu bağlamında özet olarak göz önünde bulundurulmuş pazar payı, rekabetçi fiyatlar ve fiyatlama eğilimi, genişleme önündeki engeller ve potansiyel rekabet ölçütlerinin incelenmesi paralelinde, sabit şebekede arama hizmetlerine ilişkin ilgili pazarda üçlü kriter testinin ikinci koşulunda belirtilen ilgili piyasada, FMS ve mobil baskının da etkisiyle eriyen sabit arama pazarının yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden dengeye kavuşacağını beklenmekte ve bu

²² BEREC (2012), Berec Report On Impact Of Fixed-Mobile Substitution In Market Definition

bağlamda üçlü kriter testinin ikinci koşulunun gerçekleşmemektedir. Zira yapılan anket çalışmasının sonuçları kapsamında, mobilin sabit üzerindeki FMS yönlü rekabetçi baskısı, kurumsalda görece daha az olmakla beraber hem bireysel hem de kurumsal arama hizmetlerinde önemli ölçüde ortaya çıkmaktadır.

4.1.3 Üçüncü Koşul

Üçlü kriter testinin üçüncü koşulunu ise “*rekabet kurallarının tek başına uygulanmasının pazar yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz olması*” oluşturmaktadır. Bu kapsamda, üçlü kriter testinin ilk iki koşulunun birlikte sağlanması durumunda oluşabilecek pazar aksaklıklarının giderilmesine yönelik *ex post* (ardıl) rekabet kurallarının tek başına yeterli olamayacağının değerlendirilmesi gerekmektedir. Pazar aksaklıklarından kaynaklanan etkinsizliklerin giderilmesine yönelik olarak müdahalelerin tam zamanında ve gecikmeksizin yapılmasının vazgeçilemez olduğu durumlarda rekabet hukuku kurallarının tek başına yetersiz kalacağı söylenebilmektedir.

ERG (BEREC)’nin üçlü kriter testine ilişkin raporunda düzenlemeye tabi olması düşünülen pazarlarda sadece rekabet kurallarının uygulanması ile dikey bütünleşik yapıda faaliyet gösteren yerleşik işletmecilerin yapacağı aşırı fiyatlandırma, fiyat ayrımcılığı, yıkıcı fiyatlama, çapraz sübvansiyon gibi rekabete aykırı fiyatlama politikaları engellenmeye çalışılsa bile, EPG’ye sahip işletmeci veya işletmecilerin sunacakları hizmet ile ilgili olarak ayrımcılık yapabilecekleri, ileri sürülen elverişsiz koşullar ile potansiyel rakip işletmecilerin pazara girişini engelleyebilecekleri ifade edilmektedir.

2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararında, yaygın ve belli bir süre içerisinde tekrarlanabilen pazar başarısızlıkları ve rekabet karşıtı davranışlara karşı “rekabet hukukuna göre yapılan ardıl (*ex-post*) müdahale maliyetlerinin yüksek; söz konusu davranışların fazla sıklıkta tekrarlanabiliyor olmasının öncül müdahaleyi ise kaçınılmaz kılacağı” ifade edilmektedir.²³ Bununla birlikte rekabete aykırı davranışların yaygınlığının ve tekrarlanabilme sıklığının düşük düzeyde olduğu durumlarda rekabet hukuku kurallarının tek başına uygulanmasının pazar başarısızlıklarıyla mücadelede yeterli görülebileceği savunulabilmektedir.²⁴

²³ 2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararı, Dibase, prg. 13

²⁴ ERG (08) 21, s. 14-15

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde bir pazarda öncül düzenleme yapılabilmesi için, ilgili pazarda uygulanan rekabet kurallarının piyasa aksaklıklarını gidermede tek başına yeterli olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla perakende seviyede sabit şebekede arama pazarında, ilgili toptan pazarların konusunu teşkil eden fiyat sıkıştırması, taşıyıcı seçimi, taşıyıcı önseçimi ve toptan hat kiralama gibi düzenleyici tedbirler ile alternatif sabit şebekelerin varlığı ve piyasada oluşan mobil arama hizmetlerinin sabit arama hizmetlerini ikame edebilme yönündeki baskısı ile birlikte düşünüldüğünde, rekabet hukuku kurallarının tek başına uygulanmasının pazar yapısının bozukluğunu gidermede yeterli olacağı değerlendirildiğinden, üçüncü koşulun ilk iki koşul ile birlikte değerlendirildiğinde ilgili piyasada öncül müdahaleyi gerektirmediği mütalaa edilmektedir.

Sonuç olarak Pazar Analizi Yönetmeliği'nin "İlgili pazarda düzenleme gereksinimi" başlıklı 7'nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen üç koşul bakımından yapılan incelemenin neticesinde;

pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engellerin bulunmadığı; sabit-mobil ikamesi ve mobil arama hizmetlerinin sabit aramalar üzerindeki rekabetçi baskısı ile beraber düşünüldüğünde, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşacağını beklendiği ve toptan seviyedeki öncül düzenleyici tedbirler de göz önünde bulundurularak, rekabet hukuku kurallarının tek başına uygulanmasının piyasa yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz kalmayacağı gerekçeleriyle

ilgili pazarda öncül düzenlemelerin uygulanması gerekli değildir.

5. SONUÇ

Sonuç olarak, perakende seviyede sabit arama hizmetleri piyasasına ilişkin olarak yapılan analiz ve değerlendirmeler muvacehesinde, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 6 ve 7. maddeleri ile "Pazar Analizi Yönetmeliği" ve ilgili diğer elektronik haberleşme mevzuatı çerçevesinde;

- *Gerçekleştirilen yetkilendirmelerle birlikte piyasaya giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engellerin bulunmadığı;*
- *Sabit-mobil ikamesi ve mobil arama hizmetlerinin sabit aramalar üzerinde rekabetçi bir baskı unsuru oluşturduğu,*
- *Kapsamı ve niteliği itibariyle gelişme gösteren toptan seviyedeki öncül düzenleyici tedbirlerin piyasa başarısızlıklarını gidermede yeterli olacağı,*
- *Pazar yapısının, mobil baskısı ile beraber düşünüldüğünde kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşacağını beklendiği,*
- *Sabit şebekede çağrı başlatma pazarında getirilen toptan hat kiralama ve fiyat sıkıştırması yükümlülüklerinin arama hizmetlerinin rekabetçi hale gelmesine yönelik mevcut süreci hızlandıracağı ve daha etkin hale getireceği ve*
- *Rekabet hukuku kurallarının uygulanmasının piyasa yapısının bozukluğunu gidermede tek başına yetersiz kalmayacağı*

gerekçeleriyle, sabit şebekede arama hizmetlerine ilişkin ilgili pazarda öncül düzenlemelerin ve bu kapsamda EPG tespiti gerekliliğinin olmadığı değerlendirildiğinden, 08.12.2009 tarih ve 2009/DK - 10/625 sayılı Kurul Kararı kapsamında tanımlanan; "-coğrafi olmayan numaralara yapılan aramalar ile mobile doğru yapılan aramalar dâhil olmak üzere- iliçi, illerarası ve uluslararası sabit arama hizmetleri pazarının" öncül düzenlemelere konu olmaktan çıkarılması ve bu bağlamda mezkur Kurul Kararı ile Türk Telekom'a getirilen;

- *Erişim sağlama,*
- *Taşıyıcı seçimi ve taşıyıcı ön seçimi,*
- *Ayrım gözetmeme,*
- *Şeffaflık,*
- *Tarife kontrolü,*

- *Fatura sağlama*

yükümlülüklerinin kaldırılması gerekmektedir.

Kurumumuz tarafından gerçekleştirilen diğer pazar analizleri kapsamında incelenen ve tartışılan yukarıdaki bahse konu yükümlülükler kapsamında yer alan fatura sağlama yükümlülüğü ile ilgili olarak Elektronik Haberleşme Sektöründe Tüketici Hakları Yönetmeliği, ilgili Kurul Kararları ve idari işlemler çerçevesinde konuyla ilgili düzenlemelerin yürürlüğe konulduğu görüldüğünden, mezkûr konu pazar analizleri bağlamında bir düzenlemeyi gerektirmemektedir.

Ayrıca Pazar Analizi Yönetmeliği'nin 13'üncü maddesinin 2'nci fıkrasına istinaden, ilişkili diğer pazar analizleri (sabit şebeke üzerinden erişim ve sabit şebekede çağrı başlatma pazarları) ile paralel olarak; işbu pazar analizi dokümanının; kapsamı, muhtevası ve ilişkili olduğu sabit şebekede çağrı başlatma pazarında getirilen toptan yükümlülüklerle ilişkin detayların çok yönlü etkileri de göz önünde bulundurularak, 01.01.2014 - 01.07.2014 tarihlerini kapsayan geçiş sürecinin ardından 01.07.2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi uygun olacaktır.